

NARSİSTİK KİŞİLİK BOZUKLUĞUNA BAĞLI DAVRANIŞLARIN CEZA HUKUKU BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Assessment of Behaviours Associated with Narcissistic Personality Disorder in Criminal Law

Prof. Dr. Olgun DEĞİRMENÇİ*
Arş. Gör. Didem DURMAZ*

Öz: Bu çalışmada narsistik kişilik bozukluğunun ceza hukuku bakımından doğurduğu sonuçlar incelenmiştir. İlk başta, narsistik kişilik bozukluğunun tanımı gereğince bu kişilerde sıkça gözlemlenen davranış örüntülerinden yalnızca ikisi, ostrasizm ve manipülasyon, ceza hukuku bağlamında ele alınmıştır. Manipülasyonun, mağdurun özgür iradesini sakatlayan vis compulsiva yahut vis absoluta niteliği tartışılmıştır. Bu tartışma gereğince Türk Ceza Kanunu (TCK) m. 37 ve TCK m. 38 hükümleri kapsamında dolaylı faillik ile azmettirme hükümlerinin hangisinin uygulanması gerektiği değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, hem mağdur ile neticeyi gerçekleştirenin aynı olduğu suçlar (örneğin intihara yönlendirme) hem de farklı olduğu durumlar (örneğin kasten yaralama) açısından ayrıntılı değerlendirmelere yer verilmiştir. Ostrasizm davranışının ise, özellikle evlilik ilişkisi bağlamında TMK m. 185/3 hükmünden doğan sadakat yükümlülüğü çerçevesinde ihmalî bir davranış olarak kasten yaralama suçuna vücut verip vermeyeceği incelenmiştir. Ayrıca narsistik kişilik bozukluğunun kusurluluğa etkisi de incelenmiş; bu bozukluğun haksızlık yanlılığı, akıl hastalığı ve geçici nedenler çerçevesinde ve bazı hâllerde kusurluluğu azaltan neden olarak kabul edilip edilemeyeceği ileri tartışılmıştır. Nihayet çalışmamızda, narsistik kişilik bozukluğu ile ceza hukuku arasındaki ilişkiye disiplinlerarası bir bakış sunmak amaçlanmıştır. **Anahtar Kelimeler:** Narsistik Kişilik Bozukluğu, Narsisizm, Kusurluluk, Geçici Nedenler, Akıl Hastalığı.

Abstract: This article examines the consequences of narcissistic personality disorder in terms of criminal law. At the outset, based on the definition of narcissistic personality disorder, only two behavioral patterns frequently observed in such individuals -ostracism and manipulation- are addressed within the framework of criminal law. The question of whether manipulation constitutes vis compulsiva or vis absoluta, both of which impair the victim's free will, is discussed. In light of this discussion, an evaluation is made as to whether the provisions on indirect perpetration (Article 37 of the TCC) or incitement (Article 38 of the TCC) should apply. Within this framework, detailed assessments are provided with respect to both offenses where the victim and the person carrying out the result are the same (e.g., incitement to suicide) and those where they differ (e.g., intentional injury). As for ostracism, the study examines whether such conduct - particularly in the context of marital relations and within the scope of the duty of loyalty arising from Article 185/3 of the Turkish Civil Code- may amount to the offense of intentional injury as an omission. Moreover, the impact of narcissistic personality disorder on culpability is analyzed; in this respect, it is debated whether this disorder may, under certain circumstances, be regarded within the framework of mistake of law, mental illness, or temporary causes, and whether it could be accepted as a factor reducing culpability. Ultimately, the study aims to present an interdisciplinary perspective on the relationship between narcissistic personality disorder and criminal law.

Key words: Narcissistic Personality Disorder, Narcissism, Culpability, Ephemeral Reasons, Mental Illness.

* TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Hukuk Fakültesi, odegirmenci@etu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0700-2549

* Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi, didem.durmaz@antalya.edu.tr
ORCID: 0000-0002-3993-2062

Makale Geliş Tarihi: 17.06.2025, Makale Kabul Tarihi: 17.09.2025

GİRİŞ

Narsisizm, Ovid'in *Metamorphoses* (Dönüşümler) isimli eserinin Üçüncü Kitabında yer verdiği "Echo ve Narcissus'un Hikayesi" mitinden türetilmiştir. Ormanda yaşayan bir peri kızı olan Echo, kendisine aşık olan avcılara karşılık vermez. Bir gün ormanda gördüğü Narcissus'a aşık olur ancak karşılık görmez. Echo, reddedilmenin verdiği hezeyan ile başa çıkamaz ve aşık olduğu Narcissus'dan karşılık görmediği için ölür. Bunu duyan tanrılar Narcissus'a çok sinirlenerek onu cezalandırmaya karar verir. Narcissus, nehir kenarına eğildiğinde yansımasını görür ve görüntüsüne aşık olur. Kendini seyretmeye başlar ancak bu sırada ne yemek yemeyi ne de su içmeyi hatırlar. Kendini seyrederken ölür ve öldükten sonra nergise dönüşür.¹ Ovid'in yazdığı bu fabl, kişinin kendisine olan sevgisinin yararlı olmaktan ziyade ölümcül taraflarını ortaya koymak amacıyla yazılmıştır. Narcissus'un kendi silüetine olan takıntısı, aslında insanların peşinden koştuğu küçük zevklere benzetilmiştir.²

Narcissus ile psikolojik bir durumu ilişkilendiren ilk yazar, Havelock Ellis'dir.³ Ellis, *Studies in the Psychology of Sex* (Sex Psikolojisinin Çalışmaları) isimli çalışmasında otoerotizmin aşırı bir biçimini ifade ederken "Narcissus benzeri bir eğilim"den bahsetmiştir. Bu eğilim, genellikle kadınlarda nadiren erkeklerde görülen, kendine hayranlık içinde kaybolma olarak tezahür eder.⁴ Çalışmada Narcissus benzeri bir vaka olarak 28 yaşında karşı cinsle ilgi duymayan bir kadın örneği verilmektedir. Uygun proporsiyona sahip, zeki ve sağlıklı bir kadın kendisine hayrandır ve en büyük zevki evde tek başına, çıplak şekilde oturmaktır. Kadın, cinsel utanca sahip olmaksızın diğer kimselerin ilgi ve hayranlığını ister ancak bunu kazanmak için herhangi bir teşebbüste bulunmaz.⁵ İfade edelim ki, Ellis'in çalışması cinselliğin psikolojisi ile sınırlıdır. Çalışmada narsisizmin tanımı her yönüyle yapılmamış olsa da ilk defa Narcissus ile psikoloji arasındaki bağlantı kurulmuş kabul edilmektedir.

Narsisizm teriminin klinik ifadesi ilk defa Paul Näcke tarafından 1899 yılında ortaya atılmıştır.⁶ *Die sexuellen Perversitäten in der Irrenanstalt* (Akıl Hastanesinde Cinsel Sapkınlıklar) adlı eserinde Näcke, dört farklı narsisizm teşhisi konan hastanın durumundan bahsetmiştir.⁷ Örneğin hastalardan birisi saçlarındaki gri telleri yolma eğilimindeyken bir diğeri ortada makul bir

¹ Ovid, *Metamorphoses*, Çev. Rolfe Humphries, Indiana University Press, Bloomington/Indianapolis, 1955, ss. 67-73.

² Henry T. Riley, *The Metamorphoses of Ovid*, George Bell & Sons, London, 1889, ss. 106-107.

³ Salman Akhtar/J. Anderson Thomson, "Overview: Narcissistic Personality Disorder", *Am J Psychiatry*, Vol. 139, No. 1, 1982, s. 12.

⁴ Havelock Ellis, *Studies in the Psychology of Sex*, F. A. Davis Company, Philadelphia, 1901, s. 137.

⁵ Ellis, s. 138.

⁶ Sigmund Freud, *Zur Einführung des Narzißmus: Eine Teufelsneurose im 17. Jahrhundert*, Internationaler Psychoanalytischer Verlag, Leipzig, 1924, s. 3.

⁷ Paul Näcke, *Die sexuellen Perversitäten in der Irrenanstalt*, Psychiatrische en Neurologische Bladen, (eds) .Derde Jaargang/F. Van Rossen, Amsterdam, 1899, s. 128.

neden olmamasına rağmen çok güzel olduğunu düşünmektedir.⁸ Ne var ki Nacke, örnekleri verirken bu davranışların Őhevi güdüler içerisinde gerçekleştirilmediğini ifade etmiştir. Çalışmanın ilerisinde gözlemlenen bazı erkeklerde de narsisizme ait olarak tanımlanabilecek davranışların gorulduğunu ancak bu davranışların Őehvet güdüsünden yoksun olduğunu belirtmiştir. Bu noktada Őehvet ile gerçekleştirilmeyen narsisizm benzeri davranışların gerçek narsisizm olmadığını kabul ederek bu vakaların oldukça nadir olduğunu ve gerçek narsisizmin “başlı başına bir sapkınlık” olduğunu belirtmiştir. Nacke’de, Ellis gibi, gerçek narsisizmi oto-erotizmin en ciddi Şekli olarak kabul etmiştir.⁹

Nihayet “narsistik” kavramı ilk defa Sigmund Freud tarafından kullanılmıştır.¹⁰ Yazar, *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie* (Cinsiyet Teorileri zerine  İnceleme) isimli çalışmasının on ikinci dipnotunda ilk defa “narsissimus (narsisizm)” terimine yer vermiştir. Freud’un değerlendirmesi uyarınca çocukluk çağlarında erkeklerde, genelde anne olmak üzere, dişilere karşı saplantı geliştirdikleri ve zamanla dişiyile kendilerini özdeşleştirip kendilerini cinsel obje olarak görmeye başladıkları gözlemlenmiştir. Zamanla narsisizme dayalı olarak kendilerini cinsel obje olarak gördükleri için kendilerine benzeyen ve annelerinin onları sevdikleri gibi sevecekleri genç erkeklere yöneldiklerini ifade etmiştir.¹¹

Güncel olarak narsisizm¹², Amerikan Psikiyatri Derneği’nin yayınlamış olduğu Ruhsal ve Tanısal Bozuklukların El Kitabı – V’de (DSM-V) “hayranlık ihtiyacı, empati eksikliği ve byuklenmecilik ile modellenen bir kişilik bozukluğu” olarak tanımlanmaktadır.¹³ Yine DSM-V’de belirlenen tanısal kriterler aşağıdaki Şekilde açıklanmıştır:

1. Kendini önemli görme algısında byuklenmecilik (abartılmış başarı ve yetenekler, orantılı başarılar olmaksızın üstlerince fark edilme beklentisi).
2. Sınırsız başarı, güç, mkemellik, güzellik ya da ideal aşk fantezileri kurma.
3. Kişinin “zel” ve biricik olduğuna inanması ve yalnızca özel ve üst mertebedeki insan veya kurumlardaki kimseler tarafından anlaşıldığı ya da onlarla iletişim kurması gerektiği yönünde algıya sahip olma.
4. Aşırı hayranlık ihtiyacı.

⁸ Nacke, s. 129.

⁹ Nacke, s. 146.

¹⁰ Akhtar/Thomson, s. 12.

¹¹ Sigmund Freud, *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie*, 2. Aufl., Franz Deuticke, Leipzig/Wien, 1910, ss. 12-13, dpn. 12.

¹² Türk Dil Kurumu’nun evrimii sözlüğünde “zseverlik” olarak tanımlanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr>) (s.e.t. 25.3.2025).

¹³ American Psychiatric Association, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM-5, Vol. 5, No. 5*, Washington, 2013, s. 645; Narsisizm ilk kez DSM-3 ile resmi olarak kişilik bozukluğu olarak ifade edilmiştir. Kenan Turan, “Narsisistik Kişilik Bozukluğu ve Psikodinamik Alt Tipleri”, *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, C. 5, S. 9, 2022, s. 3.

5. Hak görme algısı (kendi beklentileri doğrultusunda otomatik uyumluluk ya da özellikle kendi lehine muamele görme hususunda sebepsiz beklentiler).
6. Kişilerarası ilişkilerde sömürücülük.
7. Empati yoksunluğu (Başkalarının ihtiyaç ve duygularını belirleme ve fark etme konusunda isteksizlik).
8. Başkalarını sıklıkla kıskanma ya da başkalarının onu kıskandığı konusunda inanç duyma.
9. Kibirli ve mağrur davranış veya kişilik özellikleri gösterme.¹⁴

Narsistik kişilik bozukluğuna sahip olan bireyler büyülenmeci bir kendine önem atfetme hali, güç ve başarı hayalleri ile ilgilenme ve devamlı dikkat ile takdir ihtiyacı içerisindedir.¹⁵ İlişkiler içerisinde olması gereken karşılıklı çıkar ve yükümlülük dengesinde sorumluluk altına girmeksizin çıkar sağlama eğilimindedirler. Diğer kimselerin duygularını fark etme konusunda zorlanarak bencilce sömürme davranışı gösterirler. Örneğin, arkadaşının ailesinde bir ölüm gerçekleşmesi nedeniyle buluşmayı iptal ettiğinde narsistik kişilik bozukluğuna sahip olan bir kişi bunu öfke ve rahatsızlıkla karşılayacaktır.¹⁶

Narsistik kişilik bozukluğu tanısı konulan bireylerin “özel” olduklarına dair inançları vardır. Bu inanç, narsist kimsede biricik olma ve olağanüstü ayrıcalıklar ile dikkate alınma hissini ortaya çıkarır. Genellikle gösterişli ve sürekli dikkatin merkezi olma ihtiyacı içerisindedirler. Yetenek ve kazanımlarını oldukça üstün görme eğiliminde olarak “doğru kişi” oldukları inancı ile hareket etmektedirler.¹⁷

Yokluk veya başarısızlığa karşı biricik olma şeklindeki narsistik dürtünün tezahürü; hak iddiası, kibirli yalnızlaşma, büyülenmecilik eğilimi ya da duygusal anlamda reddedilmişlik hissi veya öfke olarak görülür. Narsistik bireyin uğradığı yenilgi ise utancı getirmektedir.¹⁸ Dolayısıyla utanma duygusu ile narsistik kişilik bozukluğu arasında derin bir bağ bulunmaktadır. Narsistik kişilik bozukluğu bulunan kişinin utanma ve aşağılanma ile özeleştiriyeye uzun süre maruz kalması halinde sosyal olarak kendini geri çekme, depresif ruh hali ve kalıcı depresyon ya da majör depresyon bozukluğu görülebilir.¹⁹ Kültürel farklılıkları göz önünde

¹⁴ American Psychiatric Association, s. 669.

¹⁵ Don H. Hockenbury/Sandra E. Hockenbury, Psychology, 3rd Edition, Worth Publishers, New York, 2003, s. 596.

¹⁶ Philip G. Zimbardo/Robert L. Johnson/Ann L. Weber, Psychology: Core Concepts, 5th Edition, Allyn and Bacon, Boston, 2008, s. 510.

¹⁷ Douglas A. Bernstein/Edward J. Roy/Thomas K. Srull vd., Psychology, Houghton Mifflin Company, Boston, 1988, s. 575.

¹⁸ Andrew P. Morrison, Shame: The Underside of Narcissism, Routledge, New York, 1989, s. 49.

¹⁹ American Psychiatric Association, s. 671; Narsistik hayranlık ve narsistik rekabetçi özelliklere sahip bireyler ile yapılan bir çalışmada, narsistik hayranlık düzeyleri yüksek olan bireylerde düşük depresyon seviyesi gözlemlenirken narsistik rekabet düzeyleri yüksek olan bireylerde yüksek depresyon seviyesi gözlemlenmiştir. Zira narsistik hayranlık düzeyinin yüksek olması, bireylerde kişinin kendisini geliştirmesi

bulundurduğumuzda utanç hali narsistik kişilik bozukluğu bulunan kadınlarda depresyon, erkeklerde ise öfke şeklinde görülecektir.²⁰

Doktrinde Kohut, narsisizmin savunucu ve telafi edici yapısal özellikler gösterdiğini öne sürmüştür. Bu bağlamda kişinin büründüğü yapının tek ve baskın olan işlevi, kişinin kendisindeki birincil kusuru örtmek olduğu durumda savunucu yapıdan bahsedilmektedir. Ne var ki, meselenin kusuru örtmek yerine onu kompanse edici olduğu durumda telafi edici bir yapının kurulduğundan söz edilecektir. Telafi edici yapıda kişi, kendi gelişimindeki bir zayıflığı başka bir güçlü yan ile telafi etmektedir.²¹ Freud ise, narsisizmi ben libidosu ile nesne libidosunun birbiriyle gösterdiği çatışma olarak ifade etmektedir. Şizofreni ile arada yakın bir ilişki kuran Freud, dış dünyadan çekilen libidonun egoya yönelmesi ile narsisizmin ortaya çıktığını ileri sürer. Ne var ki, şizofreniden farklı olarak kişinin yarattığı bir durumdan değil aslında var olan bir durumun büyütülmesi ya da daha yalın biçimde ortaya konulması söz konusudur.²²

Narsistik kişilik bozukluğuna ilişkin açıklamalarımız sonrasında, bu çalışmada öncelikle narsistik kişilik bozukluğu ile bağdaştırılan çeşitli davranış şekillerinin ceza hukukunun maddi unsuru olan fiil üzerine etkilerinin incelemesine yer verilecektir. Bu bağlamda seçtiğimiz davranış şekilleri, maddi unsur bakımından sorun yaratabileceği çeşitli kurumlar üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Manipülasyon davranışına, tipik suçta vücut veren kişinin bir başkası olması karşısında dolaylı faillik ve azmettirme tartışması üzerinden yer verilecekken; ostrasizm davranışı, ihmali bir fiil teşkil edip etmediği yönünden incelenecektir. Sonrasında, narsisizmin kusurluluğa etki eden neden olarak sayılıp sayılmayacağı tartışması yapılacaktır. İfade edelim ki, bu çalışmanın asıl amacı teorik tartışmalara yön vermekle sınırlıdır. Dolayısıyla çalışmamızda suç ve ceza politikaları gereği uygulamacının cezalandırma politikasına ilişkin tartışmalara yer verilmemiştir. Narsistik kişilik bozukluğunun haksızlık yanlılığı, akıl hastalığı ve geçici nedenler hükümleri üzerinden bir değerlendirmesi yapılacaktır. Bu meselenin Alman hukuk doktrininde nispeten daha az üzerinde durulan bir konu olması ve Türk hukuk doktrininde daha önce tartışılmamış olması sebebiyle gelecekte

için faydalı görülmektedir. Ne var ki, narsistik rekabet düzeyinin yüksek olduğu bireyler antagonistik biliş ve uyumsuz ilişkiler kurmaya daha eğilimlidir. Narsistik hayranlık düzeyi yüksek olan bireylerin sosyal çevreleri geniş olduğundan depresyonla ters orantılı olan yeterli sosyal desteği görebilmektedirler. Narsistik rekabet düzeyi yüksek olan bireyler ise karşılıklı insan ilişkilerinde iletişim sorunlarına sahip olduklarından yeterli sosyal desteğe sahip olamazlar. Daha az sosyal destek ve hayattan memnun olmama algısı ise depresyon semptomlarının görülmesi ile doğru orantılı olarak seyretmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Yuan Fang/Yong Niu/Yan Dong, "Exploring the relationship between narcissism and depression: The mediating roles of perceived social support and life satisfaction", *Personality and Individual Differences*, Vol. 173, 2021, s. 5.

²⁰ Michael Lewis, *Shame: The Exposed Self*, The Free Press, New York, 1995, s. 167.

²¹ Heinz Kohut, *The Restoration of the Self*, 7th Edition, International Universities Press, Madison/Connecticut, 1988, s. 3.

²² Freud, 1924, s. 5.

yapılacak akademik çalışmalara yön verilmesi ve araştırmacılara yol gösterilmesi hedeflenmektedir.

I. NARSİSTİK KİŞİLİK BOZUKLUĞUNA BAĞLI DAVRANIŞLARIN CEZALANDIRILABİLİMESİ SORUNU

Narsistik kişilik bozukluğuna sahip kişilerin gerçekleştirdikleri belirli davranışlar bulunmaktadır. Bu bağlamda, narsist kişinin yakın ilişkilerinin başlangıcında love-bombing²³, patolojik yalan söyleme ve başka bir kişilik yaratma davranışları görülmektedir. İlişki gelişmeye başladığı andan itibaren narsistik kişi mağduru eleştirmeye, ostrasizme maruz bırakmaya ve kaideden uzaklaştırmaya yönelir. Yakın ilişkiyi bitirmeye karar veren narsist ise mağdura gaslighting²⁴ uygulamaya, mağdurda istismar edici hafıza kaybına, patolojik yalan söylemeye, aniden yeni bir partner bularak eski partneri hızlıca terk etmeye, sömürücü davranışlar sergilemeye, üçleme yapmaya, saygısız ve eleştirici bir tavra bürünmeye yönelir.²⁵

İfade edelim ki, narsistik bireyin başvurduğu birçok davranış olmakla birlikte ceza hukuku bağlamında kanaatimizce incelenmesi gereken davranış şekilleri manipülasyon ve ostrasizm olmaktadır. Bu noktada incelenen davranış seçimlerimiz, narsistik kişilik bozukluğu ile ilişkilendirilen çeşitli davranışların ceza hukuku bağlamında bir suç oluşturabilme olasılığı üzerine kuruludur. Zira, örneğin, mağdura aşırı sevgi gösterilen love-bombing aşaması ceza hukukunu ilgilendiren bir netice ile sonuçlanmazken çalışmamızda yer verdiğimiz manipülasyon veya ostrasizm sonucunda ceza hukukunu ilgilendiren bir netice ortaya çıkabilecektir. Haliyle, çalışmamızın ilerleyen bölümünde yalnızca bu davranışların ceza hukuku bağlamında değerlendirilmesine yer verilecektir.

A. MANİPÜLASYONUN DOLAYLI FAİLLİK VE AZMETTİRME BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

İnsanlar kendi iradi davranış kabiliyetini haiz olan organizmalardır. Aslında hayvan ve insanı ayıran yegâne yetinin düşünme ve irade oluşturabilme kabiliyeti olduğu söylenebilir. Ancak belli durumlarda, bireyler bir başka bireyin üzerinde kontrol kurmayı kastederek davranış ve düşüncelerini tahrip edebilir, kendi istediği yönde şekillendirebilir. Manipülasyon olarak ifade edebileceğimiz bu davranış şekli, bir kimsenin

²³ Love-bombing, narsistik özgüvenini artırmak amacıyla bir ilişkinin başlangıcında, pasif bir şekilde diğer kişinin hayatı üzerinde güç ve kontrol elde etmek için aşırı iletişim kurma davranışı olarak tanımlanmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Claire Strutzenberg/Jacquelyn Wiersma-Mosley/ Kristen N. Joskowski etc., “Love-bombing: A narcissistic approach to relationship formation”, The Journal of Dale Bumpers College, Vol. 18, No. 1, 2017.

²⁴ Gaslighting istismarcının, mağduru gerçek dışı bir kişilerarası ortam yaratarak deli gibi görünmesini veya hissetmesini sağladığı bir tür psikolojik ve duygusal travma olarak tanımlanmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Evita March/Cameron D. Kay/Bojana M. Dinic etc., “‘It’s All in Your Head’: Personality Traits and Gaslighting Tactics in Intimate Relationships”, Journal of Family Violence, Vol. 40, 2025.

²⁵ Vickie Howard, “Recognising Narcissistic Abuse and the Implications for Mental Health Nursing Practice”, Issues in Mental Health Nursing, Vol. 40, No. 8, 2019, s. 647.

manipülasyon taktiklerini kullanarak diğer insanlar üzerinde, genellikle onların iradeleri dışında veya çıkarlarına aykırı olarak, kontrol uyguladığı iletişimsel ve etkileşimsel bir uygulamadır.²⁶

Doktrinde yürütülen bir çalışma sonucunda manipülasyon gerçekleştirmek için altı taktik olduğu öne sürülmüştür. Buna göre manipülatif kişinin en çok başvurduğu -sıralı olmak üzere- cazibe, sessiz müdahale, zorlama, neden, geri çekilme ve aşağılama eylemleri manipülasyon taktikleri olarak ifade edilebilir. Çalışmamız bakımından hepsinin detaylıca incelenmesi mümkün görünmemektedir. Ne var ki, manipülasyon taktikleri bakımından yalnızca önemli olan kısa açıklamaları yeterli bulmaktayız. Buna göre, öz-diğer anlaşması²⁷ en yüksek derecede zorlama taktiğinde görülürken en düşük aşağılama taktiğinde gözlemlenmiştir. Cazibe taktiği başkalarının davranışlarını kışkırtmak için daha fazla kullanılmaktadır. Buna karşılık, zorlama ve sessiz muamele taktiklerine başkalarının istenmeyen davranışlarını sonlandırmak için daha sık başvurulmaktadır.²⁸

Manipülasyon insanların zihinlerini, eylemlerini kontrol eden bilgi, görüş ve ideolojileri gibi inançlarını manipüle etmektir.²⁹ Manipülasyon taktiklerini kullanan kişi, karşısındaki kişinin zihnindeki bir olguyu kendi menfaati ve isteği doğrultusunda değiştirmektedir. Bu noktada manipülasyon, kasıtlı gerçekleştirilen bir gerçeklik algısı operasyonu olarak ifade edilebilir. Ostrasizm dışında kullanılan taktikler, belirli bir “icrai” davranışa dayanarak kişinin sözlü ya da davranışa bağlı olarak başkasının düşünce ve eylemlerini değiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu haliyle ikna ile yakından ilişki kurulabilecek manipülasyonda, iknadan farklı olarak, manipüle eden ile manipüle olan arasında güç dengesizliği bulunmaktadır. Manipüle olan kişi, manipülatife karşın pasif bir rol oynamakta, bir anlamda manipülasyonun mağduru olmaktadır. İknada ise ikna eden ve edilen arasında eşit bir iletişim söz konusudur. İkna edicinin öne sürdüğü argümanları kabul edip etmemek ikna edilenler özelinde özgür iradeye dayanmaktadır.³⁰

Manipülasyon ile ikna arasındaki özgür iradeye dayanma farkının önemi, nihai davranışı gerçekleştiren kişinin vis compulsiva³¹ altında kalıp

²⁶ Michael Kligman/Charles M. Culver, “An Analysis of Interpersonal Manipulation”, *The Journal of Medicine and Philosophy*, Vol. 17, No. 2, 1992, s. 180; David M. Buss, “Selection, Evocation, and Manipulation”, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 53, No. 6, 1987, s. 1218.

²⁷ Öz-diğer uyuşması, sosyolojik anlamda kişinin benlik imgesinin sosyal inşası ve sonuçlarını vurgularken psikolojik anlamda kişinin benlik algısı ile diğerlerinin algısının aslında kişinin nasıl birisi olduğunu karakterize etme olasılığı olarak ifade edilebilir. David C. Funder/C. Randall Colvin, *Congruence of Other's and Self-Judgements of Personality*, *Handbook of Personality Psychology*, (eds.) Robert Hogan/John Johnson/Stephen Briggs, Academic Press, San Diego, 1997, s. 618.

²⁸ David M. Buss/Mary Gomes/Dolly S. Higgins vd., “Tactics of Manipulation”, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 52, No. 6, 1987, s. 1226.

²⁹ Teun A. Van Dijk, “Discourse and Manipulation”, *Discourse & Society*, Vol. 17, No. 2, 2006, s. 365.

³⁰ Dijk, s. 361.

³¹ Cebrin bir türü olan vis compulsiva veya zorlayıcı kuvvette, “bir kişiye halen hissedeceği bir kötülük, tecavüz icrası suretiyle, bu veya bir üçüncü kişinin iradesi ve

kalmaması noktasında ortaya çıkmaktadır. Vis absoluta ya da mutlak kuvvete bağlı olarak gerçekleştirilen eylemler insandan kaynaklanan iradi bir davranışa dayandırılmaması sebebiyle fiil olarak değerlendirilemez; vis compulsiva ya da zorlayıcı kuvvete bağlı olarak gerçekleştirilen eylemler, insandan kaynaklanan ancak zorlayıcı kuvvet altında olsa dahi tamamen ortadan kalkmayan iradi bir davranışa dayandırılabilmesi sebebiyle fiil olarak değerlendirilebilir.³² Manipülasyona maruz kalan kişinin iradesinin ortadan kalkmamış olması, yine de başka bir irade tarafından deforme edilmesi söz konusu olduğu için vis absoluta altında bir davranışın mevcut olmadığı açıktır. Kanaatimizce manipülasyonun vis compulsiva olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira manipülasyona uğrayan kişinin iradesi, manipülasyona bağlı olarak zayıflamakta ancak ortadan kalkmamaktadır. Bu durum da failin davranışının cezai bir fiil olma niteliğini haiz olduğunun kabulünü gerektirir. Yine de manipülasyonun azmettirme ve dolaylı faillik yönünden değerlendirmesinin yapılması gerekecektir.

TCK m. 38'de "Başkasını suç işlemeye azmettiren kişi, işlenen suçun cezası ile cezalandırılır" şeklinde düzenlenmiştir. Azmettirmenin tanımı madde hükmünde yapılmamakla birlikte kanunun gerekçesinde "Azmettirme, belli bir suçu işlemeye hususunda henüz bir fikri olmayan bir kişinin başkası tarafından bu suçu işlemeye karar verdirilmesidir. İşlenen suç politikasının gereği olarak, azmettirenin suçun kanundaki cezası ile cezalandırılacağı kabul edilmiştir" denilerek bir başkasının suç işlemeye konusundaki karar verme aşamasının etkilenmesi azmettirme olarak tanımlanmıştır.³³ Dolaylı faillik ise TCK m. 37/2'de "Suçun işlenmesinde bir başkasını araç olarak kullanan kişi de fail olarak sorumlu tutulur" olarak düzenlenmiştir. Dolaylı faillik söz konusu olduğunda, suçun icrası kapsamında bir kimsenin araç olarak kullanılmasından bahsedilmektedir.

Her iki düzenleme incelendiğinde, azmettirme ile dolaylı faillik kurumlarının birbiri ile yakın niteliği haiz olduğu fark edilecektir.³⁴ Ne var ki, iki kurum birbirinden farklılık arz eder. Aradaki ilişkinin yardım etme yahut fiili birlikte işleme iradesi olup olmadığı hususunda tartışma yapılması gerekmektedir. Zira azmettirme ile dolaylı faillik arasındaki temel fark, suç davranışını gerçekleştiren kişinin iradesi ile ilgilidir. Azmettirmede azmettiren, azmettirilenin üzerinde üstün bir konumda değildir.³⁵ Henüz aklında suç işlemeye kararı bulunmayan azmettirilen, serbest iradesi dahilinde fiili gerçekleştirmektedir.³⁶ Kanaatimizce, yukarıda ifade edildiği üzere,

davranışları üzerinde zecri bir etki meydana" getirilmektedir. Bkz. İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 20. Bası, Ankara, 2024, s. 496; Cebir kavramı ile ilgili detaylı bir çalışma için bkz. Can Canpolat, Kusur İlkesi Işığında Mazeret Nedeni Olarak Zorlayıcı Cebir, Adalet, Ankara, 2016.

³² Özgenç, 2024, s. 183.

³³ Dolaylı fail kavramı ve geniş bilgi için bkz. Özgün Özyüksel, Türk Ceza Hukukunda Dolaylı Faillik, Seçkin, Ankara, 2021, s. 39 vd.

³⁴ İlhan Üzülmöz, "Dolaylı Faillik", EÜHFD, C. I, S. 2, 2006, s. 80.

³⁵ Azmettirme ile ilgili detaylı bir çalışma için bkz. Sercan Tokdemir, Ceza Hukukunda Akim Kalmış Azmettirme, Seçkin, Ankara, 2022, s. 50 vd.

³⁶ Özgenç, 2024, s. 637.

azmettirilen ikna edilerek suçun icrasını gerçekleştirmektedir. Örneğin kiralık katile para teklif edilerek bir başkasını öldürmeye ikna edilmesi tipik bir azmettirmedir. Burada kiralık katilin, mağduru öldürmeye yönelik bir niyeti henüz ortada yokken, azmettiren tarafından böyle bir niyet oluşturulmuş, suçu işlemeye ikna edilmiş ve ikna sonrasında fail, suçun icra hareketlerine başlamıştır. Dolaylı faillikte ise dolaylı failin, suçun icrasını gerçekleştiren araç üzerinde üstün bir konumda olduğu kabul edilmektedir.³⁷ Dolaylı faillikte hareketleri araç olarak kullanılan kişi, dolaylı failin etkisi alanındadır.³⁸ Bu noktada dolaylı fail, hareketleri araç olarak kullanılanın özgür iradesini sakatlamaktadır.

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere, manipülasyon uygulanması esnasında taraflar arasında eşit bir güç dengesi söz konusu değildir. Aksine, manipülasyon uygulanan kişinin özgür iradesi üzerinde hakimiyet kurulması söz konusudur. Manipülatif karakter, manipülasyona maruz kalan üzerinde üstünlük kurmakta ve suçun icrasını gerçekleştirmek amacıyla çeşitli manipülasyon taktikleri uygulamaktadır. Dolayısıyla manipülasyona maruz kalınarak gerçekleştirilen suç davranışının azmettirme hükümleri kapsamında değil, dolaylı faillik kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Manipülasyon taktikleri, sosyal ilişkilerin kurulması ve devam etmesi için bir çeşit zihin yönlendirmesi olarak kullanılması sebebiyle, kural olarak, ceza hukukunun konusunu oluşturmamaktadır. Örneğin narsistik bireyin, bir başkası ile sevgili olmak için manipülasyon taktiklerini kullanması, kuşkusuz, ceza hukukunun bir konusu değildir. Önem arz eden husus, manipülasyon sonucunda ceza kanununda suç olarak tanımlanan tipik bir fiilin ortaya çıktığı durumlardır. Bu noktada, manipülatif taktiklere bağlı olarak gerçekleştirilen suçların dolaylı faillik kapsamında tartışılabileceği iki durum söz konusu olmaktadır. İlk durumda neticeyi ortaya çıkaran kişi ile mağdurun aynı kişi olduğu tipik olmayan eylemler incelenecektir. İkinci durumda neticeyi ortaya çıkaran kişi ile mağdurun aynı kişi olduğu, tipiklik şartını sağlayan intihara yönlendirme suçu üzerinde durulacaktır.

1. Neticeyi Gerçekleştiren İle Mağdurun Aynı Olduğu Tipik Olmayan Eylemler

Bu başlık altında incelenecek olan, kasten yaralama ve mala zarar verme suçlarında olduğu gibi, kasten başkasına ait hakka yönelen ihlal davranışlarıdır. Bilindiği gibi kasten yaralama suçu “kasten başkasının vücuduna acı veren veya sağlığının ya da algılama yeteneğinin bozulmasına neden olan kişi” tarafından işlenebilirken mala zarar verme suçu “başkasının

³⁷ Yargıtay 12. CD, E: 2013/2231, K: 2014/832, T: 20.01.2014: “Dolaylı faillik ile azmettirme arasındaki en önemli fark ise, arkadaki kişi fiilin icrası safhasında üstün bir konumdaysa, yani vakıaları başından sonuna kadar kontrolünde bulundurmaktaysa dolaylı faildir. Azmettirme de ise, serbest iradesiyle hareket eden bir şahsın çözümlenmesi söz konusudur. Azmettiren kişi, suç işleme doğrultusundaki iradesini bir başkasına intikal ettirmektedir. Ancak azmettiren azmettirdiği suçun işleniş safhasında olayların seyrine hakim olamamakta, suçun işleniş bakımından azmettirilene tabi olmaktadır”.

³⁸ Veli Özer Özbek/Koray Doğan/Serkan Meraklı vd., Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 15. Baskı, Seçkin, Ankara, 2024, s. 562.

taşınır veya taşınmaz malını kısmen veya tamamen yıkan, tahrip eden, yok eden, bozan, kullanılamaz hale getiren veya kirleten kişi” tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Bu gibi suçların tipik olabilmesi için ihlalin failin kendisine değil, bilakis failden başkasına karşı gerçekleştirilmesi gerekir. Biz bu başlık altında her suça yer vermek yerine kasten yaralama suçu üzerinden bir örneklem oluşturarak açıklamalarımızı yapacağız.

Kasten yaralama suçunun oluşabilmesi için failin kasten başkasının vücuduna acı vermesi veya sağlığının ya da algılama yeteneğinin bozulmasına neden olması gerekmektedir. Maddenin tanımı gereği kanun koyucu, bir şart öngörerek “başkasına karşı” kasten yaralama suçunun işlenmesini tipikliğinin bir unsuru olarak kabul etmiştir. Söz gelimi, kişinin kendisini bıçaklaması ya da vücudunda bir uzvu kesmesi halinde tipiklik gerçekleşmediği için suçun oluşmadığı kabul edilecektir. Zira kişi, bizzat kendi vücudu üzerinde kasten yaralama davranışını icra etmesi sebebiyle ceza hukuku bağlamında tipik bir davranışı gerçekleştirilmemektedir.

Manipülasyon taktikleri kullanarak bir kişinin kendisine zarar vermesi için yönlendirildiği somut bir olay düşünülün. Somut olayda, aynı inanca sahip olan iki kişiden birisi, diğerine göre üstün bir konumda olması sebebiyle diğerine her akşam kendisini kırbaçlaması yönünde telkinlerde bulunsun. Bu durumda, görünürde kasten yaralama fiilini gerçekleştiren kişi ile suçun mağduru aynı kişidir. Kasten yaralama suçu bakımından tipiklik fiilin gerçekleşmediği bu olayda, suçun oluşmadığı görünüş itibarıyla kabul edilebilir; ancak mağdurun manipülasyon taktiklerini kullanarak kendisine telkinde bulunan kişi tarafından bir aracı olarak kullanılması söz konusudur. Her ne kadar suçun tipikliğinin maddi unsurları gerçekleşmemiş gibi görünse dahi mağdurun hareketlerinin suçun icrasında arkadaki fail tarafından bir araç olarak kullanılması, dolaylı faillik kurumunu gündeme getirecek ve suçun faili ile mağdurunun ayrılması hususunu gündeme getirecektir.³⁹ Dolayısıyla burada fail, manipülasyona başvuran kişidir ve manipülatif karakterin dolaylı fail olarak sorumlu tutulması gerekecektir.

2. Neticeyi Gerçekleştiren İle Mağdurun Aynı Olduğu Tipik Olan Eylemler

Dolaylı faillik tartışmasının yapılacağı bir başka suç ise kasten öldürmedir. Kasten öldürme suçunun oluşması için tıpkı kasten yaralama ve mala zarar verme suçları gibi fiilin başkasına karşı işlenmesi gerekmektedir. Yine kasten yaralama ve mala zarar verme suçları gibi fiilin başkasına karşı gerçekleştirilmesi tipikliğinin ayırıcı bir unsuru olarak kabul edilmiştir. Ne var ki, kasten öldürme suçunun faili ile mağdurunun aynı olduğu olaylar göz önünde bulundurularda dolaylı fail ve iştirak hükümlerinin uygulanabilmesi için kanun koyucu tarafından özel bir suç düzenlenmiştir.⁴⁰ Bu suç, intihara yönlendirme suçudur. TCK m. 84 uyarınca “Başkasını intihara azmettiren, teşvik eden, başkasının intihar kararını kuvvetlendiren ya da başkasının intiharına herhangi bir şekilde yardım eden kişi” cezai yaptırıma maruz bırakılmaktadır.

³⁹ Üzülmez, 2006, s. 87.

⁴⁰ Üzülmez, 2006, s. 87.

İntihara yönlendirme suçunun tipiklik unsuru bakımından bir kişinin, bir başkasını kendisini öldürme konusunda azmettirmesi, teşvik etmesi, kararını kuvvetlendirmesi ya da intiharı için yardım etmesi gerekmektedir. Bu noktada suç oluşturana fiil failin kendisini öldürmesi değil, fail dışında bir başkasının kendisini öldürmesini sağlamaktır. Özel bir düzenleme bulunması itibarıyla kişinin kendisini öldürmesi için manipüle edilmesi davranışının TCK m. 84 hükmünde yer alan intihara yönlendirme suçunu oluşturacağı düşünülebilir. Ne var ki, maddede yer verildiği üzere intihara yönlendirme azmettirme, teşvik etme, intihar kararının kuvvetlendirilmesi ya da intihara herhangi bir şekilde yardım edilmesi şeklinde gerçekleştirilebilir. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi azmettirme, özgür iradeye dayanırken dolaylı faillikte bir başkasının özgür iradesi sakatlanmaktadır. Dolayısıyla manipülasyon taktikleri kullanarak bir kimseyi kendisini öldürmesi için yönlendiren kişinin, başka bir anlatımla mağdurun suçun işlenmesinde araç olarak kullanılması durumunda TCK m. 81 uyarınca sorumlu tutulması gerekmektedir. Zira, kanaatimizce, TCK m. 84 azmettirme ve iştirak hükümlerinin kasten öldürme suçunun kişinin kendisini öldürmesi durumunda uygulanmaması sebebiyle düzenlenmiştir.⁴¹ Şeriklikte bağlılık kuralı gereği sorumluluğun doğabilmesi için kasten ve hukuka aykırı bir fiilin varlığı gerekmektedir.⁴² Kasten öldürmenin kişinin kendisi tarafından gerçekleştirilmesi durumunda tipiklik unsuru gerçekleşmediği için azmettiren veya yardım edenin sorumlu tutulabilmesi mümkün değildir.

Bir başka ihtimal ise mağdurun nihayet algılama yeteneğinin ortadan kalkmasına neden olacak şekilde manipülasyona maruz kalmasıdır. Manipülasyon, niteliği gereği, dördüncü fıkrada geçen “işlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan veya ortadan kaldırılan kişileri intihara sevk edenlerle cebir veya tehdit kullanmak suretiyle kişileri intihara mecbur” etme davranışları arasında sayılmamaktadır. Bu durumda mağdurun algılama yeteneği bilerek ve isteyerek, sonunda intihar etmesini sağlamak amacıyla ortadan kaldırılmış olabilir. Bu noktada önem arz eden husus dördüncü fıkrada yer alan “sevk eden” ifadesidir. Kanundaki düzenlemede yer verilmemekle birlikte Türk Ceza Kanunu’nun gerekçesinde “Maddenin son fıkrasında, işlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan veya ortadan kaldırılan kişileri intihara sevk edenlerle, cebir veya tehdit kullanmak suretiyle kişileri intihara mecbur edenler, kasten öldürme suçundan sorumlu tutulacağı kabul edilmiştir. Aslında, bu durumda kasten öldürme suçu, mağdurun kendisinin araç olarak kullanılması suretiyle, yani dolaylı faillik şeklinde işlenmektedir” şeklinde ifade edilerek dördüncü fıkranın dolaylı faillik halini düzenlediği görülmektedir. Öne sürdüğümüz somut olaydaki gibi mağdurun manipülasyon taktikleri ile algılama

⁴¹ Nitekim TCK m. 84 üzerine yazılan eserlerde de bu husus dile getirilmekte ve intihar eden veya intihara teşebbüs eden kişinin modern ceza hukuklarında cezalandırılmaması nedeniyle, intihara yönlendiren failin eyleminin suç genel teorisi ve iştirak hükümleri uyarınca cezalandırılması mümkün olmadığından bağımsız bir suç tipinin düzenlendiği belirtilmektedir (Bkz. Uğur Ersoy, “İntihara Yönlendirme Suçu”, TBB Dergisi, S. 136, 2018, s. 92 vd.; Ayrıca bkz. Zafer İçer, “İntihara Yönlendirme Suçu (TCK m.84)”, SÜHFD, C. 28, S. 1, 2020, ss. 295-347.

⁴² Özgenç, 2024, s. 603.

yeteneğinin ortadan kaldırılması suretiyle intihara yönlendirilmesi dördüncü fıkra kapsamına dahil edilebilir. Ne var ki, kanaatimizce, algılama yeteneği ortadan kalkmamış olan mağdurun manipülasyon sonucunda kendisini öldürmesi dolaylı faillik suretiyle kasten öldürme suçuna vücut verecektir. Zira madde hükmünde “sevk etme” özgür iradeyi sakatlamayı da kapsamına almaktadır; ancak mağdurun algılama yeteneği ortadan kalkmamıştır.

B. OSTRASİZMİN KASTEN YARALAMA BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Ostrasizm (dışlama), hedef olarak belirlenen kişi veya kişilerin kasıtlı ya da kasıt olmaksızın görmezden gelindiği veya reddedildiği herhangi davranışlardır. Günlük hayatta en çok sessiz müdahale (silent treatment) olarak bilinmektedir. Ne var ki sessiz müdahale, ostrasizmin bir alt kategorisini oluşturan sosyal davranışlardan birisini teşkil eder.

Doktrinde ostrasizmin dört boyutu olduğu kabul edilmektedir. Bunlar görünürlük, motif, ölçü ve nedensel netlik olarak ifade edilmektedir. Görünürlük, ostrasizmin kaynağı ile hedefinin birbirlerine görünür olup olmadıklarını ifade eder. Bir anlamda hedefin kaynak tarafından görmezden gelindiğini algılama potansiyelidir. Fiziksel ostrasizm, hedefe karşı dışlama eylemini gerçekleştirmek için kaynağın fiziksel olarak kendisinden uzaklaştırdığı durumları kapsar. Bunun bir şekli de siber ostrasizmdir. Kaynak, doğası gereği fiziksel mesafe yaratan çeşitli iletişim çeşitleri aracılığıyla hedefi görmezden gelmektedir. Nihayet fiziksel yakınlığı gerektiren sosyal ostrasizm ise kaynak ile hedefin aynı anda fiziksel olarak mevcut olduğu durumlarda meydana gelen görmezden gelme eylemidir.⁴³

Motif, dışlama eylemi için amaçlanan veya algılanan yöntemleri ifade eder. Başka bir deyişle, ostrasizm kasıtlı ya da kasıtlı olmadan gerçekleştirilebilir. Kasıt olmayan ostrasizm eylemi kaynağın başkasını dışlayarak gerçekleştirdiği sosyal davranışın ifade ettiği anlamı bilmiyor olduğu durumları kapsamaktadır.⁴⁴ Kaynağın dalgın veya meşgul olduğu haller kasıtlı olmayan ostrasizm olarak kabul edilebilir. Bu noktada kaynak, o an bir başkasını görmezden geldiği algısından yoksun bulunmaktadır.

Kasıtlı ostrasizmden bahsedilebilmesi için kaynağın, gerçekleştirdiği sosyal davranışın ne ifade ettiğini algılıyor ve davranışını yine de gerçekleştiriyor olması gerekmektedir. Bu noktada rol gereği, cezalandırıcı ve saldırgan ostrasizmden bahsedilebilir. Rol gereği gerçekleştirilen ostrasizm, sosyal anlamda kabul edilen kasıtlı sessiz kalma eylemleridir. Otobüs veya asansörde kişilerin birbirlerini görmezden gelmeleri rol gereği ostrasizme örnek gösterilebilir. Cezalandırıcı ostrasizm ise kaynağın hedefi düzeltmek veya cezalandırmak için kasıtlı olarak görmezden geldiği hallerdir. Nihayet

⁴³ Kipling D. Williams/Wendelyn J. Shore/Jon E. Grahe, “The Silent Treatment: Perceptions of Its Behaviors and Associated Feelings”, *Group Processes & Intergroup Relations*, Vol. 1, No. 2, 1998, s. 119.

⁴⁴ Sandra L. Robinson/Jane O’Reilly/Wei Wang, “Invisible at Work: An Integrated Model of Workplace Ostracism”, *Journal of Management*, Vol. 39, No. 1, 2013, s. 209.

saldırgan ostrasizmde kaynak; hedefi utandırmak, reddetmek veya diğer ego tehdidi içeren nedenlere dayalı olarak dışlamaktadır.⁴⁵

Üçüncü boyut olan ölçü ise hedefe uygulanan dışlama eyleminin kısmi ya da bütünsel olup olmadığına ilişkindir. Başka bir deyişle, kısmi ostrasizm esnasında kaynak hedefe kısa ancak yeterli cevaplar, kısık sesle konuşma ve benzeri sosyal yaşamın gerektirdiği asgari şartları karşılayacak derecede davranmaktadır. Bütünsel ostrasizm ise hedefin tamamen sözlü iletişim ve göz teması kurma gibi karşılıklı iletişimden yoksun bırakılmasıdır.⁴⁶

Son boyut olan nedensel netlik ise hedefin ostrasizme maruz kalma sebebine ilişkindir. Ostrasizme maruz kalan hedef, kendisine karşı gerçekleştirilen eylemsizliğe ilişkin belirsiz bir nedensellik ilişkisi içerisinde bırakılmaktadır. Bu noktada, açıkça cezalandırıcı olmayan ve belirli bir nedene dayanmayan belirsiz dışlanma hissi hedefin benlik kavramını tehdit etmektedir. Zira hedef, neden dışlandığını açıklayabilmek adına kendini küçümseyen sayısız neden üretmeye son derece yatkın olmaktadır. Nedenin belirsizliği arttıkça hedefin cezalandırıcı nedenlerden ziyade kayıtsız nedenlere yönelme olasılığı artacaktır. Bu durum ise kişinin varoluşuna dair şüphe duymasını dahi tetikleyebilecektir.⁴⁷

Ostrasizmin cezai fiil niteliğini değerlendirmeden önce ceza hukukunda ihmali davranışın ne olduğundan bahsetmek gerekir. Ceza hukuku bağlamında tatbik edilen yaptırım kapsamında haksızlık olarak kabul edilen davranışlar suçun maddi unsurlarından fiil kapsamında değerlendirilmektedir.⁴⁸ Dolayısıyla bir davranışı ifade etmesi sebebiyle insan iradesinden kaynaklanan, dış dünyada maddi bir karşılığı bulunan ve sonucunda cezai yaptırım öngörölmüş eylemlerden söz edilmesi gerekir.⁴⁹ Fiil icrai olabileceği gibi ihmali olarak da gerçekleştirilebilir. İcrai fiil kanunda emredilen bir davranışın yapılması iken ihmali fiil ise kanunda emredilen bir davranışın yapılmaması olarak düzenlenmiştir.⁵⁰ Bu haliyle icrai fiil ile işlenen suçlar yasaklayıcı norm olarak, ihmali fiil ile işlenebilen suçlar emredici norm olarak kabul edilmektedir.⁵¹

Suçun icrai bir fiil ile mi yoksa ihmali bir fiil ile mi işlenebileceği hususu suçun kanunda ne şekilde düzenlendiği ile ilgili bir husustur. Muhatabına “yapma” şeklinde bir davranış normu yükleyen icrai suçlar, kişilerin temel hak

⁴⁵ Williams/Shore/Grahe, s. 119.

⁴⁶ Kipling D. Williams, Social Ostracism, Aversive Interpersonal Behaviors, (ed.) R. M. Kowalski, The Springer Series in Social/Clinical Psychology, Springer, Boston, 1997, s. 146.

⁴⁷ Williams, s. 147.

⁴⁸ İzzet Özgenç, “Davranış Normları Teorisi (Haksızlık ve Müeyyide İlişkisi)”, SEÜHFD, C. 5, S. 1-2 (Prof. Dr. M. Şakir Berki'ye ARMAĞAN), 1996, ss. 447-448.

⁴⁹ Özgenç, Ceza Genel, s. 182.

⁵⁰ İhmali davranış bir davranışın yapılmaması olarak kabul edilmektedir. Doğal anlamda kabul edilen davranış modelinin, fiziki dünyada duyu organları ile tespit edilebilen icrai davranış olduğu kabul edilmekle beraber kanun koyucu, ceza hukukunu ilgilendiren netice ile arasında nedensellik bağı kurulabilmesi sebebiyle ihmali davranışı da yaptırıma bağlamıştır. Ayhan Önder, Ceza Hukuku Dersleri, Filiz, İstanbul, 1992, s. 207-208.

⁵¹ Özbek/Doğan/Meraklı vd., s. 233.

ve özgürlüklerine, ihmali suçlara nazaran daha az müdahil olmasından dolayı kanun koyucu tarafından sıklıkla tercih edilmekte ve hukuki yararın korunmasında kullanılmaktadır. Ne var ki, bazı suçların icrai olarak işlenebilirken aynı zamanda ihmali olarak da işlenmesi mümkündür. Örneğin kişiyi hürriyetinden yoksun kılma ya da konut dokunulmazlığının ihlali suçları serbest hareketli suç olmaları itibariyle hem icrai hem ihmali olarak işlenebilmektedir.⁵² Doktrinde görünüşte ihmali suçlar ya da gerçek olmayan ihmali suçlar olarak da adlandırılan bu suçlar kanunda ayrıca düzenlenmesine gerek olmadan, hareketin tipine göre oluşabilmektedir.⁵³ İcrai suçlar bakımından öngörülen neticeyi doğurma kabiliyetleri nedeniyle, hukuki değerın korunması için ihmali davranışların da cezai yaptırıma bağlanmaları gerektiği kabul edilmiştir.⁵⁴ Gerçek ihmali suçlar ise ihmal suretiyle gerçekleştirilen davranışların suç tipinde düzenlendiği hallerde söz konusudur. Gerçek ihmali suçlar belli bir emredici norma kasten aykırılık olarak tezahür eder. Fail, kanunda yapması öngörülen davranışı yerine getirmekten kasten kaçınmaktadır.⁵⁵

Son olarak ifade etmek gerekir ki, her ihmali davranış, gerçek ihmali suç olarak kabul edilmemiştir. Gerçek ihmali suçlar bir yana, icrai davranış ile gerçekleştirilen bazı suçların ihmali davranış ile de hukuka aykırı neticeyi doğurabileceği olasılığına dayanarak gerçek olmayan ihmali suçların da varlığı kabul edilmektedir.⁵⁶ TCK m. 83/2 hükmü uyarınca ihmali davranış gerçekleştiren kişinin “a) Belli bir icrai davranışta bulunmak hususunda kanuni düzenlemelerden veya sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülüğünün bulunması, b) Önceden gerçekleştirdiği davranışın başkalarının hayatı ile ilgili olarak tehlikeli bir durum oluşturması” gerekmektedir. Örneğin karayollarında sürüş halinde olan bir kimsenin bir yayaya çarpması halinde, failin öngelen hareketinin yayanın hayatı ile ilgili bir tehlike yaratması sebebiyle artık failin gerekli sağlık müdahalesini gerçekleştirmemesi ihmali davranışla sorumluluğunu doğuracaktır. Gerçek olmayan ihmali suçların, TCK m. 83/2'nin Alman hukukundan farklı olarak özel hükümler bölümünde düzenlenmiş olmasından dolayı sınırlı sayıda olup olmadığı hususu tartışmalıdır. Bu kapsamda gerçek olmayan ihmali suçların, Kanun metninde açık bir şekilde ihmal suretiyle işlenen suçlarla sınırlı olduğu görüşünün yanı sıra böyle bir düzenlemenin sadece icrai hareket ile ihmali hareket arasında

⁵² Özgenç, 2024, s. 401.

⁵³ Özbek/Doğan/Meraklı, ss. 233-234.

⁵⁴ Yaprak Öntan, Ceza Hukukunda Davranış ve Netice, Ceza Hukuku Monografileri, Seçkin, Ankara, 2021, s. 162; Çalışmamızda görünüşte ihmali suçların sınırlı sayıda olup olmadığına ilişkin tartışmalara yer verilmemiştir. Nitekim TCK m. 83'ün TCK'da, Alman Ceza Kanunu'ndan farklı olarak özel hükümler bölümünde yer almasından hareket eden farklı görüşler bulunmaktadır. Bu açıdan Yargı uygulamasını da dikkate alarak görünüşte ihmali suçların sınırlı sayıda olmadığı noktasından hareket edilmiştir (Bkz. Tülay Aras, “İhmal Suretiyle İcrai Hareketin Sınırlı Sayıda Olup Olmadığı Sorunsalı”, YÜHFD, C. XVII, Özel Sayı, 2020, ss. 135 vd.).

⁵⁵ İlhan Üzülmez/Mahmut Koca, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 17. Baskı, Seçkin, Ankara, 2024, ss. 396-397.

⁵⁶ Öntan, s. 161.

cezalandırma bakımından farklılık oluşturacak suç tipleri açısından geçerli olduğunu ifade eden görüşler de bulunmaktadır.⁵⁷

Ostrasizmin niteliğine ilişkin açıklamalarımız sonrasında, kanaatimizce, kasıtlı ve tamamen gerçekleştirilen ostrasizm davranışı ihmal suretiyle gerçekleştirilen fiil niteliğini haizdir. Zira narsistik kişilik bozukluğuna sahip olan kaynak, hedefi, yani mağduru, görmezden gelmektedir. Hedefe karşı her nevi iletişim sürecini icra etmekten imtina ederek kasıtlı olarak sosyal teması ihmal etmektedir. Herhangi bir davranıştan tamamen kaçınmaktadır.

Kasıtlı ve kısmi ostrasizm bakımından ise yine ihmali davranışın söz konusu olduğu kabul edilmelidir. Kaynak, hedef ile en azından asgari iletişimi sağlamakla birlikte yeterli iletişimden kaçınmaktadır. Bu noktada, ihmali davranış hiçbir davranışın gerçekleştirilmemesi değil; aksine yeterli olan davranışın gerçekleştirilmemesidir. Hukuka aykırı olan sonucu doğurmaya elverişli herhangi bir eylemsizlik/yeterli olmayan eylem ihmali davranışı gerçekleştirmeye muktedir kabul edilmelidir. Dolayısıyla narsistik kişilik bozukluğuna sahip olan kaynağın, hedefe karşı yeterli ve gerekli iletişimi gerçekleştirmemesi ancak sosyal hayatın asgari iletişim şartları olarak ifade edebileceğimiz yalnızca selam vermesi halinde de kasıtlı ve kısmi ostrasizmin ihmali bir davranış olduğunu kabul etmek gerekecektir.

Ostrasizmin ihmali bir hareket olduğunu kabul ettikten sonra ceza hukuku bağlamında bu durumun ne anlam ifade ettiğine değinmek gerekir. Ostrasizm hedefte travmaya bağlı psikolojik sağlık sorunları oluşturabilmektedir. Bu halde, TCK m. 86 vd. hükümlerinin yalnızca fiziksel yaralama eylemlerini değil, aynı zamanda mağdurda sağlık sorunlarının yaşanmasına sebep olan patolojik ve psikolojik sağlık sorunları da kapsadığı bir kabulde narsistik kişilik bozukluğu yaşayan kaynağın hedefte yarattığı etkiyi bilerek ve isteyerek gerçekleştirmesi halinde ihmali davranışla kasten yaralama suçunun gerçekleştiği kabul edilmelidir. Zira TCK m. 86 vd. hükümleri yalnızca gözle görülebilen fiziksel yaralanmaları değil, mağdurda meydana gelen psikolojik problemleri de kapsamına almaktadır.⁵⁸ Tabi burada asıl çözülmesi gereken sorun, ostrasizm eylemi bakımından failin (kaynağın) hedef (mağdur) açısından iletişim kurma yönünde girişimde bulunma yükümlülüğü olup olmadığıdır.

İfade edelim ki, Türk Ceza Kanunu bakımından ihmal ile gerçekleştirilen davranışlar herkesin değil; ancak belli bir kişinin icrai davranışta bulunmak hususunda kanundan veya sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülüğünün bulunduğu veya önceden gerçekleştirdiği davranışın başkalarının hayatı ile ilgili olarak tehlikeli bir durum oluşturmuş olması

⁵⁷ Bu konuda bkz. Türay, ss. 115-154.

⁵⁸ Veli Özer Özbek/Koray Doğan/Pınar Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 19. Baskı, Seçkin, Ankara, 2024, s. 203; Nur Centel/Hamide Zafer/Özlem Çakmut, Kişilere Karşı İşlenen Suçlar, C. I, 5. Baskı, Beta, İstanbul, 2021, s. 145; Salih Kocalar/Yunus Biçen, Kasten Yaralama Suçu Örneğinde Genel Hükümler, Seçkin, Ankara, 2019, s. 136; Doktrinde bir görüşe göre mağdurdaki uyku bozukluğu, korku gibi haller de kasten yaralama suçu kapsamında değerlendirilmelidir. Cengiz Apaydın, "Taksirle Yaralama Suçu", Ankara Barosu Dergisi, S. 1, 2011 s. 66.

halinde icrai davranışa eşdeğer kabul edilmektedir.⁵⁹ Dolayısıyla, narsistik kişilik bozukluğuna sahip olan bireyin herhangi bir bireye karşı gerçekleştirdiği ostrasizm davranışı ihmal suretiyle kasten yaralama suçunun oluşması için yeterli olmayacaktır. Örneğin kaynağın, sevgilisine sessiz müdahale uygulaması sonucunda hedefte sağlık problemlerinin oluşması halinde ihmali davranışla kasten yaralama suçu oluşmayacaktır. Sevgililik ilişkisi, kanundan veya sözleşmeden dolayı kişide icrai bir davranışta bulunma yükümlülüğü doğurmamaktadır, dolayısıyla TCK m. 83/2(a) bendi kapsamında sevgililik ilişkisi açısından ihmali davranışın oluşmadığı ve maddi unsurun somut olayda mevcut olmadığı kabul edilecektir.⁶⁰ Bu durumda ihmali davranış için bir diğer hüküm olan TCK m. 83/2(b) bendi düşünülebilir. Ne var ki, (b) bendinde bahsedilen kişinin önceden gerçekleştirdiği davranışın başkalarının hayatı ile ilgili olarak tehlikeli bir durum oluşturmuş olması öngelen tehlikeli hareketin icrai davranış olmasına bağlıdır.⁶¹ Bu davranış, hukuka aykırı veya uygun yahut kasten veya taksirle gerçekleştirilebilir. Bir kişinin tekerlekli sandalyedeki bir kimseyi karşıdan karşıya geçirirken trafiğin akış halinde olduğu bir yerde onu bırakarak yaralama neticesini ortaya çıkarması veya benzer bir olayda rayların ortasında bırakarak öldürme neticesini ortaya çıkarması durumu örnek olarak gösterilebilir.⁶² Somut olayda fail, bir davranış gerçekleştirmekte, bu davranışı sonucunda tehlikeli bir duruma mahal vermekte ve sonrasında bu tehlikeli durumu engelleme yükümlülüğü altına girmesine rağmen bundan kaçınmaktadır. Kanaatimizce, ostrasizmin baştan beri ihmali bir davranış olduğu kabulünde (b) bendi uyarınca tehlikeli bir durumun ihmali davranış nedeniyle gerçekleşmesi normun uygulanmasını imkansız kılmaktadır.

Kaynak ve hedef arasında evlilik ilişkisinin olduğu somut olayda ise ostrasizme maruz kalan hedefin sağlık problemleri yaşaması kasten yaralama suçuna vücut verecektir. Zira TMK m. 185/3 hükmü uyarınca eşlerin birbirlerine karşı sadakat yükümlülüğü geniş bir kapsamı içine alacak şekilde kabul edilmiştir.⁶³ Sadakat yükümlülüğü, cinsel sadakat olabileceği gibi duygusal sadakati de içine almaktadır.⁶⁴ Duygusal sadakatsizlik çeşitli

⁵⁹ Öntan, s. 170.

⁶⁰ Öntan, s. 214.

⁶¹ Kanundan veya sözleşmeden kaynaklanmayan yükümlülüğün söz konusu olduğu durumda, failin öngelen tehlikeli hareketinin icrai bir davranış olması gerekmektedir. Murat Volkan Dülger, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Güncellenmiş 2. Baskı, Seçkin, Ankara, 2023, ss. 688-337.

⁶² Önder, Ceza Hukuku, s. 210.

⁶³ Özlem Sarı Fidan, "Yargıtay Kararları Işığında Boşanma Davası Açıldıktan Sonra Eşlerin Sadakat Yükümlülüğünün Değerlendirilmesi", ASBÜHF, C. 4, S. 2, 2022, s. 1280; Emel Badur/Gamze Turan Başara, "Aile Hukukunda Sadakat Yükümlülüğü ve İhlalinden Kaynaklanan Manevi Tazminat İstemi", AÜHFD, C. 65, S. 1, 2016, s. 107.

⁶⁴ Yargıtay HGK, E: 2022/765, K: 2023/974, T: 18.10.2023: "Evlilik birliğinin devamı süresince eşlerin karşılıklı olarak sadık kalma diğer bir ifade ile birbirlerine karşı sadakat yükümlülüğü bulunmaktadır. Dolayısıyla sadakat yükümlülüğü en geniş hâliyle eşlerin birbirlerine sadık kalmasını ifade etmektedir. Bu husus evliliğin genel hükümlerinin düzenlendiği 4721 sayılı Kanun'un 185 inci maddesinin üçüncü fıkrasında "eşler birlikte yaşamak, birbirlerine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar" hükmü ile düzenlenmiştir. Kanun koyucu tarafından her iki eş için de

şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Bir eşin diğerine karşı ilgisiz ve ihmal edici şekilde davranması duygusal sadakat yükümlülüğünün ihlaline birer örnek olarak verilebilir.⁶⁵ Kanaatimizce bir eşin diğerine karşı sessiz kalması, görmezden gelmesi ve benzeri ihmali davranışlar da TMK m. 185/3 hükmü kapsamında kabul edilmelidir. Kanundan kaynaklanan bir yükümlülük olması sebebiyle eşlerin birbirlerine karşı ostrasizm uygulaması ve diğer eşin sağlığının bozulması ile sonuçlanan bir olayda, kasten yaralama suçunun ihmali davranışla işlendiği söylenmelidir.

II. NARSİSTİK KİŞİLİK BOZUKLUĞUNUN KUSURLULUĞA ETKİSİ

Narsistik kişilik bozukluğu, kişide yaşanan özgüven eksikliği ve kendi kişiliğini reddetmenin dış dünyada aşırı özgüven olarak tezahür etmesidir. Yaşanan bu içsel ve dışsal çatışma, erken yetişkinlik döneminden itibaren hayatın çeşitli aşamalarında ortaya çıkar. Kişide oluşan aşırı özgüven, büyülenmecilik ve hayranlık duyulma ihtiyacı ise empati yoksunluğuna sebep olur.⁶⁶ Narsistik kriz dönemlerinde kişinin özgüveni giderek düşer ve bu durum failde artan bir güvensizliğe ve dengesizliğe sebep olur. Bu noktada narsist bireyin saldırgan davranışları artış gösterir, ancak bu saldırganlığın oto-agresif olarak mı yoksa hetero-agresif olarak mı görüleceği belirsizdir.⁶⁷ Heteroagresif olarak -kişideki agresyonun başka nesne veya kişilere yönelmesi durumu- saldırgan davranışların görülmesi halinde failde suç işleme eğilimi artış gösterir. İşte, dönemsel olarak kişinin yaşadığı bu çatışma sonucunda saldırgan davranışların gözlemlenmesi, Alman hukukunda § 21 StGB bağlamında kusurluluğu azaltan neden olarak kabul edilmektedir.⁶⁸ Zira

emredici hüküm olarak düzenleme altına alınan "sadık kalma" kavramından sadece cinsel sadakatin anlaşılması gerekir. Çünkü eşler arasındaki sadakat yükümlülüğü sadece cinsel anlamda değil; duygusal, ekonomik, sosyal, fiziksel ve görsel anlamlardaki sadakat yükümlülüğünü de kapsamaktadır. Belirtilen hususlar, yasal düzenleme bulunmasa dahi evliliğin doğasından kaynaklanan en tabii sonuçlardandır".

⁶⁵ Sarı Fidan, s. 1284.

⁶⁶ Herald Dreßing/Elmar Habermeyer, Psychiatrische Begutachtung: Ein praktisches Handbuch für Ärzte und Juristen, 7. Aufl., Urban/Fisher, Mannheim/Zurich, 2020, s. 296; Gunter Widmaier, Münchener Anwaltshandbuch Strafverteidigung, 3. Aufl., C. H. Beck, München, 2022, § 58, rn. 198.

⁶⁷ Dreßing/Habermeyer, s. 290.

⁶⁸ Doktrinde v. Heintschel-Heinegg/Kudlich, narsisizmin teşhis edilmesi için birden çok kriter ortaya koymuştur. Bu kriterlerden en az beşinin somut olayda mevcut olması halinde narsistik kişilik bozukluğunun kusurluluğa etki ettiği kabul edilecektir. Bu kriterler şu şekilde sıralanmaktadır: (1) Kişinin aşırı özgüvene sahip olması, (2) kişinin büyük başarı, güç, güzellik ve ideal aşk fantezileri kurması, (3) kişinin özel insanlar tarafından anlaşılabilirdiği ve bu insanlarla iletişime geçebileceği inancına sahip olması, (4) kişinin sürekli hayranlık beklentisinde olması, (5) kişinin ayrıcalıklı müdahale beklentisine sahip olması ve fazla hak iddiasında bulunması, (6) kişinin kendi ihtiyaçları için başka kimseleri kullanması, (7) kişinin empatiden yoksun olması, (8) kişinin başkalarını kıskanması ve başkalarının da onu kıskandığını düşünmesi, (9) kişinin küstah ve kibirli davranışlar sergilemesi. Bernd von Heintschel-Heinegg, Hans Kudlich, Beck'sche Online-Kommentare, 65. Aufl.,

narsistik kişilik bozukluğu olan kişi, kendini gösterme ihtiyacı içerisindeyken ölümle sonuçlanabilecek kadar ciddi davranış sergileme potansiyeline sahiptir.⁶⁹ Bu durum, kişinin dolandırıcılık da dahil olmak üzere ağır cezayı gerektiren suçların işlenmesi tehlikesini artırmaktadır.⁷⁰

Bir kişilik bozukluğunun, kusurluluğa etki eden neden olarak kabul edilebilmesi için yalnızca failde mevcut olması yetmez; aksine failde ciddi bir bozukluğa neden olması gerekir.⁷¹ Kişilik bozukluğunun, failin karakter özelliklerinin geniş bir kısmına yayıldığı kabul edildiği takdirde ciddi bir bozukluktan söz edilebilir.⁷² Narsistik kişilik bozukluğu bulunan bir kişinin kusurluluk değerlendirmesi yapılırken failde ciddi bir bozukluğun meydana gelip gelmediği hususunda araştırma yapılmalıdır.⁷³

Narsistik kişilik bozukluğunun kusurluluğa etki ettiği kabul edilirken kişilik bozukluğu boyutuna ulaşmayan narsistik kişilik özellikleri cezayı artıran neden olarak görülebilir. Bu hususta Alman Federal Yüksek Mahkemesi, yerel mahkemenin narsistik kişilik bozukluğunu cezayı hafifleten sebepler bağlamında değerlendirdiği bir olayda kararı eksik değerlendirme sebebiyle bozmuştur.⁷⁴ Somut olayda yerel mahkeme, sanığın narsistik kişilik bozukluğu eşliğinin altında kalacak karakter özellikleri göstermesi sebebiyle somut cezayı alt sınırdaki şekilde kurmuştur. Yüksek Mahkeme ise, narsistik kişilik bozukluğunun § 21 StGB bağlamında kusurluluğa etki eden neden olduğunu kabul etmekle beraber, sanıkta mevcut olan ve kişilik bozukluğu sınırına ulaşmayan düşüncesizlik ve bencillik özelliklerinin yalnızca cezayı indiren bir neden olarak değil, cezayı artıran bir neden olarak da değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Zira bencillik ve düşüncesizlik ile failin suçu gerçekleştirmesinin, suçun içerdiği haksızlık muhtevasını artıran niteliğe sahip olduğu düşünülebilir.

Önemle belirtmek isteriz ki, kusurluluk bağlamında değerlendirilen narsistik kişilik bozukluğunun ceza sorumluluğunu ortadan kaldırması ihtimali söz konusu olduğunda ceza hukukunun son çare olması ilkesinin ihlal edildiği düşünülebilir. Ceza sorumsuzluğunun sınırlarının genişletildiği, kanaatimizce de, kabul edilmekle beraber teorik tartışmalar bakımından bu durumun bir önemi bulunmayıp narsistik kişilik bozukluğunun kusurluluğa etki ettiğinin kabul edilmesi gerektiği düşüncesindeyiz. Narsistik kişilik bozukluğunun hukuki boyutunu inceleyen herhangi bir yargı kararının da bulunmaması göz önüne alındığında, çalışmamızın bundan sonraki kısmında

München, 2025, § 21, rn. 52-52.1; Adolf Schönke, Horst Schröder, Strafgesetzbuch Kommentar, 27. Aufl., C. H. Beck, München, 2006, § 21, rn. 10.

⁶⁹ Beschluss des I. Große Strafkammer vom 3.3.2022 – 1 Ks 10 Js 1539/16 (1/21), rn. 82.

⁷⁰ Ulrick Eisenberg, Beweisrecht der StPO, 10. Aufl., München, 2017, rn. 1791.

⁷¹ Thomas Fischer, Strafgesetzbuch mit Nebengesetzen, 63. Aufl., C. H. Beck, München, 2016, § 20, rn. 40.

⁷² P. H. Bresser, “Der nosologische Ansatz in der forensischen Psychiatrie”, Der psychiatrische Sachverständige im Strafrecht, (ed.) Hermann Witter, Springer, Berlin, 1987, s. 91.

⁷³ Fischer, § 20, rn. 42.

⁷⁴ Beschluss des 51. Strafsenats vom 25.2.2021 - 1 StR 434/20 BGH, rn. 3.

teorik tartışmalar ekseninde gerekli açıklamalara yer verilecektir. Zira suç ve ceza politikaları ile sosyal ilişkilerin gereklilikleri ölçüsünde narsistik kişilik bozukluğunun tartışılması bu çalışmanın bir konusunu oluşturmamaktadır. Haliyle narsistik kişilik bozukluğunun kusurluluğa etki eden bir neden teşkil edip etmediği hususunun teorik tartışmalardan uzak olan suç ve ceza politikası uygulamasında ortaya çıkarabileceği muhtemel sorunları da bu çalışmada tartışmaktan imtina etmekteyiz.

Çalışmamızın devamındaki başlıklarda, narsistik kişilik bozukluğunun kusurluluğa olan etkisine yer verilecektir. Bu bağlamda, Türk Ceza Kanunu'nda sayıca daha fazla kusurluluğa etki eden neden bulunması karşısında, narsistik kişilik bozukluğunun niteliğine en uygun olanlar seçilerek kusurluluk değerlendirmesinde bulunulmuştur. Bunlar haksızlık yanılığısı, akıl hastalığı ve geçici nedenler hükümleridir.

A. HAKSIZLIK YANILGISI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Haksızlık yanılığısı, bir bireyin gerçekleştirdiği eylemin hukuk düzeni tarafından haksız olarak değerlendirildiğini bilmemesi ya da bu konuda yanılığ bir algıya sahip olması durumudur.⁷⁵ Bu bağlamda, kişinin gerçekleştirdiği fiil ile hukuki gerçeklik arasında bir uyumsuzluk ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak fail, algı ile gerçeklik arasındaki bu uyumsuzluk nedeniyle hukukun yasakladığı bir eylemi işlediğini fark etmeksizin hareket etmektedir.⁷⁶ Bu durumda kişi her ne kadar kasten fiili gerçekleştirmiş olsa dahi, eylemin haksızlık teşkil ettiği noktasında yanılığ içerisinde bulunduğundan dolayı kusurluluğunun etkilendiği kabul edilebilir.⁷⁷

TCK m. 30/4'de düzenlenen haksızlık yanılığısının kusurluluğu ortadan kaldırılabilesi için hatanın kaçınılmaz olması şartı aranmaktadır. Bir başka ifadeyle, failin içinde bulunduğu sosyal, kültürel ve ekonomik koşullar dikkate alınarak bu hatadan kaçınmasının mümkün olup olmadığı değerlendirilir.⁷⁸ Haksızlık yanılığısı kusurluluk üzerine bir incelemeyi gerektirdiğinden kişinin, genel hatlarıyla, iyi ve kötü ile kınanabilir ve kınanamaz arasındaki farkı seçme şansı bulunmadığı hallerde kusurluluğundan söz edilebilmesi mümkün değildir. ⁷⁹ Burada önemli olan, failin işlediği fiilin suç oluşturup oluşturmadığına dair genel bir değerlendirme yapması değil, fiilin hukuken haksızlık teşkil ettiğine dair bir yanılığya düşmesidir. Zira fail, aslında gerçekleştirmeye kastettiği fiilin unsurları bakımından hataya düşmemektedir; aksine, sosyo-kültürel çevresi sebebiyle davranışının bir

⁷⁵ Özgenç, 2024, s. 554; Hakan A. Yavuz, "Türk Ceza Hukukunda Haksızlık Hatası (TCK m. 30/4) (Teoride ve Güncel Yargıtay Uygulamasında), TAAD, S. 46, 2021, s. 210.

⁷⁶ Özbek/Doğan/Meraklı vd., s. 474.

⁷⁷ Haksızlık yanılığısına ilişkin görüşümüz, esasen kusur teorisi üzerinden açıklanmaktadır. İfade edelim ki, haksızlık yanılığısına ilişkin kast teorisi uyarınca, haksızlık yanılığısı kastı ortadan kaldırmaktadır. Bu durumda failin kasten fiili gerçekleştirmedeği kabul edilerek suçun taksirli hali kanunda tanımlanıyorsa taksirli haline göre sorumluluğu doğmaktadır. Aksi takdirde failin cezalandırılmaması söz konusudur. Özgenç, 2024, s. 556; Üzülmez/Koca, s. 371.

⁷⁸ Özgenç, 2024, s. 555; Özbek/Doğan/Meraklı, Bacaksız vd., s. 476.

⁷⁹ Dülger, ss. 688-690.

haksızlık oluşturduğu hususunda bilgisizdir.⁸⁰ Bu çerçevede, gerçekleştirdiği davranışın hukuk düzenince yasaklandığını anlamayan ve bu bilgiye ulaşması objektif olarak beklenemeyen kimse kusurlu sayılmaz.⁸¹

Narsistik kişilik bozukluğu bağlamında incelendiğinde narsistik birey, hukuka aykırı bir davranışı gerçekleştirme aşamasında bunu kendisinde hak görme eğilimine sahip olabilecektir. Bu noktada fail, aslında somut bir sebep olmaksızın gerçekleştirdiği davranışın haksızlık oluşturduğuna yönelik bir yanılısına içerisindedir. Başka bir deyişle, kişi gerçekleştirdiği fiilin unsurları bakımından bir yanılığın içerisinde değilken bu fiilin haksızlık teşkil ettiği noktada yanılığın içerisindedir.⁸² Doktrinde dolaylı haksızlık yanılısı olarak adlandırılan bu durumda failin ceza sorumluluğu bulunmamaktadır.⁸³ İfade edelim ki, dolaylı haksızlık yanılısı meşru sayılabilecek bir sebebin varlığının bilincinde olunduğu başka bir anlatımla izin veren normun veya hukuka uygunluk nedeni varlığında hataya düşülmesi halinde söz konusu olmaktadır. Narsistik bireyin hukuka aykırı davranışı gerçekleştirmesi, eğer kaçınılmaz bir hataya düşmedi ise, yalnızca kişilik bozukluğundan ileri gelmesi halinde TCK m. 30/4 kapsamında değerlendirilemeyecektir. Zira kişi, gerçekleştirdiği fiilin cezai yaptırıma bağlı bir haksızlık oluşturduğu konusunda yanılığın içerisinde değildir. Aksine, davranışının bir haksızlık oluşturduğu konusunda kuvvetli bir izlenim almakla birlikte suç işleme davranışından imtina etmemekte, çünkü bunu yalnızca kendisine tanınan bir hak olarak görmektedir. Esasen burada narsistik bireyin gerçekleştirdiği suça ilişkin bilgisinin bir hukukçu seviyesinde olması kendisinden beklenemeyebilir. Kaçınılabilirlik incelemesi yapılırken kıstas, taksirli suçlarda yapıldığı gibi dikkat ve özen yükümlülüğüne benzer şekilde ele alınmalıdır. Bu bağlamda, TCK m. 30/4'te geçen “kaçınılmazlık” ifadesi, en azından failin hatalı değerlendirmesinde taksir derecesinde bir kusurunun bulunmaması gerektirir. Fail, gerçekleştirdiği davranışın hukuka aykırı olduğunu makul bir dikkat ve özen yükümlülüğü çerçevesinde öngörebilecek durumda ise, yapılan hata artık kaçınılabilir olarak değerlendirilir. Narsistik kişilik bozukluğuna sahip kişinin de sırf haksızlık teşkil eden bir davranışın kendisi özelinde haksızlık oluşturmadığı kanaatine varması haksızlık yanılısı hükümlerinin uygulanmasını gerektirmeyecektir.

B. AKIL HASTALIĞI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Akıl hastalığı, kişinin somut olayda algılama ve irade yeteneğini etkileyen bir durum olarak değerlendirilir.⁸⁴ Bu çerçevede, bireyin yaşadığı ruhsal bozukluk nedeniyle gerçeklik ile kişisel algısı arasındaki uyumun bozulması ya da gerçekliğin hatalı yorumlanması sonucunda davranışlarını hukuki sınırlar içinde yönlendirememesi, akıl hastalığı kapsamında ele alınmaktadır. Dolayısıyla, algılama yetisi tam olsa dahi irade yeteneği, ruhsal

⁸⁰ Dülger, ss. 688-689.

⁸¹ Olgun Değirmenci, “Ceza Hukukunda Yanılma Kavramı ve Hukuka Uygunluk Nedenlerinde Yanılma”, TBB Dergisi, S. 110, 2014, s. 146.

⁸² Neslihan Göktürk, Haksızlık Yanılısının Ceza Sorumluluğuna Etkisi, Seçkin, Ankara, 2016, s. 126.

⁸³ Üzülmez/Koca, s. 372; Yavuz, s. 212.

⁸⁴ Özgenç, 2024, s. 480.

rahatsızlık nedeniyle zayıflayan kişinin de kusurluluğunu etkileyen bir durum söz konusu olabilir⁸⁵. Başka bir ifadeyle, akıl hastalığı, bireyin algılama ve irade kabiliyetlerini tamamen ortadan kaldırarak veya önemli derecede azaltarak, söz konusu yetileri kusur yeteneğinin gereklerini karşılayamayacak ölçüde zayıflatmaktadır.⁸⁶ Bu nedenle akıl hastalığının, cezai sorumluluğu etkileyen bir neden olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

TCK m. 32 bağlamında değerlendirilmesi gereken akıl hastalıkları tahdidi olarak sayılmamıştır. Kanaatimizce bu konuda doğru bir değerlendirme yapılabilmesi için tıp biliminin desteği zorunludur.⁸⁷ Çünkü hangi ruhsal bozuklukların akıl hastalığı kapsamında değerlendirileceği ve bunların bireyin algılama ile irade yeteneği üzerinde ne ölçüde etkili olduğu, ancak Adli Tıp Kurumu tarafından muhakeme edilebilecek teknik bir bilgidir.⁸⁸ Bu bağlamda hâkimin görevi, suç oluşturan davranışın hukuka aykırılığını saptamak, ardından ilgili akıl hastalığının tıbbi teşhisini esas alarak failin kusur yeteneğini ne derece etkilediğini değerlendirmekle sınırlıdır.⁸⁹

Aklık hastalığı bulunan bir kişinin sürekli olarak işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılaması veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin önemli derecede azalmış olması gerekmektedir. Akıl hastalığı etkisinin kişide devamlı olarak var olması sebebiyle günlük hayatta gerçekleştirdiği davranışın artık cezai bir boyutunun olduğunu algılaması veya buna yönelik olarak irade yeteneğine hakim olması artık kendisinden beklenmemektedir. Dolayısıyla, akıl hastalığının kusurluluğa etki eden bir hal olduğunun kabul edilebilmesi için süreklilik arz eden bir psikiyatrik bozukluk olduğu kabul edilmelidir. Narsistik kişilik bozukluğu bulunan kişi devamlı olarak kişilik bozukluğuna bağlı davranmamaktadır. Kişinin narsistik karakteri belirli bir ihtiyacı karşılamak noktasında nüksetmekte ve o an için kişi empati yeteneğini kaybetmektedir. Alman Federal Yüksek Mahkemesi, cinsel saldırıya ilişkin vermiş olduğu bir kararda cinsel ilişkiye girme ihtiyacını yoğun olarak yaşamak istemesi sebebiyle empati yoksunluğu çektiği düşünülen ve narsistik kişilik bozukluğu olduğu iddia edilen sanığın durumunu tartışmıştır.⁹⁰ Kararda Mahkeme, narsistik kişilik bozukluğunun ciddi bir zihinsel bozukluk olarak ele alınabilmesi için kişinin empatiden yoksun hareket etmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu noktada narsistik kişiyi suç işlemeye iten ihtiyaç ortaya çıktığında empati yeteneğinden yoksun kalmakta ancak kişi günlük yaşamını olağan bir bozukluk olmadan sürdürmektedir. Örneğin bir kleptomani hastası, sürekli olarak hastalığının

⁸⁵ Üzülmmez/Koca, s. 331.

⁸⁶ Özbek/Doğan/Meraklı vd., ss. 386-387.

⁸⁷ Özgenç, 2024, s. 483; Doktrinde bir grup yazar, akıl hastalıklarının tespiti noktasında Amerikan Psikiyatri Derneği'nin (DSM) ve Dünya Sağlık Örgütü'nün (ILO) yaklaşımlarının yol gösterici olabileceğini ifade etmektedir. Özbek/Doğan/Meraklı vd., s. 387.

⁸⁸ Özbek/Doğan/Meraklı vd., s. 385.

⁸⁹ Üzülmmez/Koca, s. 328.

⁹⁰ Beschluss des 5. Strafsenats vom 16.1.2024 - 5 StR 322/23. Kararın çevirisi için bkz. Didem Durmaz, "Berlin Eyalet Mahkemesi'nin Narsistik Kişilik Bozukluğuna İlişkin 16 Ocak 2024 Tarih ve 5 StR 322-23 Sayılı Kararı", Hukuk Devleti, S. 3, 2025.

getirdiği irade yeteneğinden yoksun kalma belirtileri göstermezken hırsızlık yapma güdüsü bir ihtiyaç olarak tezahür ettiğinde buna karşı koyamamaktadır.⁹¹ Kanaatimizce, narsistik kişilik bozukluğu da süreklilik arz etmemesi sebebiyle, tüm suçlar bakımından geçerli olabilecek akıl hastalığı hükümleri altında değerlendirilemeyecektir.

C. GEÇİCİ NEDENLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Geçici nedenler TCK m. 34'de "Geçici bir nedenle ya da irade dışı alınan alkol veya uyuşturucu madde etkisiyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan" kişilerin cezai sorumluluğunun bulunmadığını düzenlemektedir. İlgili madde uyarınca bir kimsede geçici olarak görülen, süreklilik arz etmeyen ve irade dışında meydana gelen algılama veya irade yeteneğinin ortadan kalkması hali geçici nedenler kapsamında ele alınmaktadır.⁹² Yine madde gereğince kişinin iradesi dışında gelişen bir nedene dayalı olarak kusurluluğunun ortadan kalkması gerekir. Geçici nedenin tespiti noktasında failin bu nedene kendi iradesi hilafına neden olması gerekmektedir. Ne var ki, failin geçici nedenin ortaya çıkmasında taksirinin dahi bulunmaması söz konusu ise (TCK m. 34/2) kusurluluğun ortadan kalktığı kabul edilecektir.⁹³

Narsistik kişilik bozukluğunun bir geçici neden kabul edilip edilmemesi değerlendirmesini yapabilmek için akıl hastalığı ile geçici nedenler hükümlerinin öncelikle karşılaştırılması gerekmektedir. Türk Ceza Kanunu'nda akıl hastalığı ve geçici nedenlere ilişkin düzenlemeler, içerik bakımından benzer ifadeler içermekle birlikte hukuki nitelikleri açısından farklılık göstermektedir. Hem TCK m. 32 hem de TCK m. 34 hükümlerinde "...işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez" hükmü yer almaktadır. Bu benzerlik, her iki durumda da failin algılama veya irade yeteneğinde ciddi bir azalma ya da tamamen ortadan kalkma hâlinin, ceza sorumluluğunu ortadan kaldırdığı anlayışına dayanmaktadır. Ancak bu iki düzenleme arasındaki temel fark, kusurluluğa etki eden halin sürekliliğiyle ilgilidir. Geçici nedenler, bireyin algılama ve

⁹¹ Kişi gerçekleştirdiği her davranış bakımından akıl hastalığı hükümleri altında değerlendirilmeyecektir. Söz gelimi bir kişinin kleptomani hastası olması durumunda gerçekleştirdiği hırsızlık suçu bakımından akıl hastalığı hükümleri bağlamında kusurluluğunun etkilendiği kabul edilebilirken cinsel saldırı suçu bağlamında kleptomani etkisinde olduğu söylenemez. Aynı şekilde, epilepsi hastası olan bir kimsenin nöbet esnasında icra ettiği kasten adam öldürme, kasten adam yaralama gibi suçlar bakımından akıl hastalığı hükümleri uygulanabilir; ancak dolandırıcılık yahut sahtecilik gibi doğası gereği epileptik nöbet ile nedensellik kurulamayan suçlar bakımından akıl hastalığı etkisinde olduğu kabul edilemeyecektir. Üzülmüş/Koca, s. 329; Dülger, s. 612.

⁹² Özbek/Doğan/Meraklı vd., s. 396.

⁹³ Osman İsfen, "Das Ausnahmefallmodell in Art. 34 II Des Türkischen Strafgesetzbuches – Eine Kritische Würdigung im Hinblick auf dessen Vereinbarkeit mit dem Schuldprinzip", SDÜHFD, C. I, S. 1, 2011, s. 3.

irade yeteneği üzerinde süreklilik göstermeyen, sınırlı bir zaman dilimi içinde etkili olan durumlardır.⁹⁴

Alkol ve uyuşturucu etkisi dışında geçici nedenlerin kapsamına nelerin dahil edilebileceği hususunda, kanun maddesinde bir belirleme yapılmamasından dolayı güçlük arz etmektedir.⁹⁵ Bu noktada algılama veya irade yeteneğini ortadan kaldıran ancak akıl hastalığı olarak değerlendirilemeyen haller söz konusu olduğunda geçici nedenler hükmünün somut olayda tatbik edilmesi gerekmektedir.⁹⁶ Diğer yandan, kanaatimizce, failin içinde bulunduğu psikolojik durum süreklilik arz ediyor ve algılama ya da irade yeteneği üzerindeki etkisi kalıcı bir hâl alıyorsa, bu durumda somut olay TCK m. 32 çerçevesinde çözülecektir. Bu nedenle, failin cezai sorumluluğunun belirlenmesinde yalnızca davranış anındaki ruhsal durumu değil, bu durumun geçici mi yoksa kalıcı mı olduğu da göz önünde bulundurulmalı; geçici etkiler TCK m. 34 kapsamında, kalıcı ve hastalık niteliğindeki durumlar ise TCK m. 32 kapsamında değerlendirilmeye tabi tutulmalıdır.

Narsistik kişilik bozukluğu, insanın iradesi dışında gelişen ruhsal bir bozukluktur. Kişi, kişilik bozukluğunun bulunduğunu bilmeyebilir, davranışlarını kişilik bozukluğu sebebiyle gerçekleştirdiğini düşünmeyebilir. Ne var ki, kişide gelişen ruhsal ve patolojik bir rahatsızlık sebebiyle narsisizm kaynaklı davranışlarını gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla geçici nedenler hükmünün unsurlarından birisi olan gayriiradilik narsistik kişilik bozukluğu açısından sağlanmaktadır.

Bir diğer unsur olan geçicilik ise, akıl hastalığından farklı olarak, geçici nedenler bakımından sağlanmaktadır. Çalışmamızın bir önceki başlığında ifade ettiğimiz üzere, narsistik kişilik bozukluğu kişide sürekli etkisini sürdürmemekte ancak belirli bir ihtiyaç dahilinde kişide empati yoksunluğu oluşmaktadır. Aslında narsistik kişilik bozukluğu söz konusu olduğunda kişinin algılama yeteneği bulunmakla birlikte irade yeteneğinin bazı durumlarda ortadan kalktığı kabul edilebilir. Kanaatimizce kişi, gerçekleştirdiği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğine sahiptir. Fiilin icrası esnasında işlediği fiilin haksızlık teşkil ettiği bilincindedir. Bilakis, fiil esnasında üstünlük kurma ihtiyacının kişide yarattığı empati yoksunluğu irade yeteneğinin ortadan kalkmasına veya azalmasına sebep olmaktadır.

İfade edelim ki, narsistik kişilik bozukluğunun somut olayda irade yeteneğini ortadan kaldırma seviyesine göre kusurluluk oranında değişmeden bahsedilebilir. Ancak akıl hastalığı hükmünden farklı olarak geçici nedenlerde algılama veya irade yeteneğinin tamamen ortadan kalkması aranmaktadır.⁹⁷ Bu noktada kanunda eksiklik olması sebebiyle narsistik kişilik bozukluğunun

⁹⁴ “Geçici nedenler, akıl hastalığı gibi devamlılık göstermeyen ve bu düzeye ulaşmayan yalnızca geçici bir süre kişinin algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğini etkileyen hallerdir. Bu durumların mutlaka patolojik (hastalıklı) bir neden olması da şart değildir”. Üzülmüş/Koca, s. 332.

⁹⁵ Dülger, s. 614.

⁹⁶ Özbek/Doğan/Meraklı vd., s. 388; Dülger, s. 616.

⁹⁷ Üzülmüş/Koca, s. 332.

kişinin irade yeteneğini tamamen ortadan kaldırmadığı ancak önemli derecede azalttığı bir durumda dahi narsistik kişilik bozukluğunun kusurluluğu etkileyen bir neden olarak uygulanabilmesi söz konusu olmayacaktır. Hatta yine TCK m. 34'de düzenlenmediği için tedavi edilmemesi tehlike arz eden bir bozukluk olan narsistik kişilik bozukluğu halinde güvenlik tedbirine hükmedilemeyecektir. Kanaatimizce, geçici nedenler hükmü kapsamında güvenlik tedbirine karar verilememesi kanunun bir eksikliği olarak ifade edilmelidir.⁹⁸ Nitekim her ne kadar geçici nedenlerin, geçicilik durumundan dolayı güvenlik tedbiri uygulanmasının gerekli olmadığı düşünülebilirse de, geçici nedenlerin tekraren uygulanabildiği durumlarda toplumun korunması adına güvenlik tedbirine ihtiyaç bulunabileceği de bir gerçeklik olarak ortaya çıkmaktadır. Tüm bu eksiklikler düşünüldüğünde akıl hastalığı hükümlerinin narsistik kişilik bozukluğu için de uygulanması güvenlik tedbirine başvurulabilmesi açısından pratikte daha avantajlı görünebilir. Yine de teorik anlamıyla narsistik kişilik bozukluğunun geçici bir neden olduğu kanaatimizi gerekçeleriyle açıkladığımızdan dolayı, akıl hastalığına ilişkin hükümlerin değil, geçici nedenlerin uygulaması gerektiği kanaatinde olduğumuzu ifade tekraren ifade edebiliriz.

SONUÇ

Narsistik kişilik bozukluğunun kökeni, Ovid'in *Metamorphoses* isimli eserinde yer verilen "Narcissus'un Hikayesi" mitine dayandırılmaktadır. Narcissus ile psikoloji arasındaki ilişkinin Ellis tarafından ilk defa kurulmasından sonra doktrinde pek çok yazar narsisizm ile alakalı çalışmalar gerçekleştirmiştir. Ne var ki, narsisizmin ilk tanımlamalarında kavram sex psikolojisi ile açıklanmış ve otoerotizmin aşırı bir ifadesi olarak kabul edilmiştir. Nihayet Ruhsal ve Tanısal Bozuklukların El Kitabı – V'de narsisizmin psikolojik bir rahatsızlık olarak tanımlanmasıyla narsisizm, sex psikolojisi ile sınırlı kalmaksızın bir kişilik bozukluğu olarak doktrinde yerini almıştır.

Narsistik kişilik bozukluğuna bağlı olarak gelişen birçok davranış şekli bulunmaktadır. Çalışmamızda bunların hepsine yer verilmesinin zorluğu açıktır. Bunun yerine, neticesi ceza hukukunu ilgilendiren ostrasizm ve manipülasyonu değerlendirmeyi tercih ettik. Bu bağlamda öncelikle ostrasizmi, dolaylı faillik ve azmettirme hükümleri kapsamında inceledik.

Manipülasyon, insanların davranış ve düşüncelerini kontrol eden bilgi, görüş ve ideolojilerin bir başkası tarafından manipüle edilmesi olarak tanımlanmıştır. Kasıtlı olarak gerçekleştirilen manipülasyon, niteliği gereği iknadan farklılık arz etmektedir. İkna, bir kimsenin öne sürdüğü argümanlar yoluyla bir başkasının özgür iradesini sakatlamadan düşünce ve eylemlerini değiştirmeyi amaçlayan iletişim şeklidir. Ne var ki manipülasyon, arada güç dengesizliği olan iki kişiden birinin, diğerinin özgür iradesini sakatlamak suretiyle düşünce ve eylemlerini kontrol etmesidir. Bu değerlendirme sonucunda bizce, manipülasyonun *vis compulsiva* (zorlayıcı kuvvet) oluşturduğu kanaatine varılmıştır. *Vis compulsiva* yoluyla bir başkasını özgür iradesinin sakatlanması ise somut bir olayda TCK m. 37/2'nin uygulanması

⁹⁸ Aynı yönde görüş için bkz. Özbek/Doğan/Meraklı vd., s. 397.

sonucunu doğurmaktadır. Dolayısıyla ikna söz konusu olduğunda azmettirme hükümlerinin (TCK m.38), manipülasyon söz konusu olduğunda dolaylı faillik hükümlerinin (TCK m. 37/2) uygulanması gerekmektedir. İkna eden, ikna edilen ile azmettirme hükümleri kapsamında birlikte sorumlu tutulacakken manipüle eden, manipüle edilenin suç teşkil eden davranışından sorumlu tutulacaktır.

Manipülasyona başvurulması halinde dolaylı failliğin söz konusu olduğunu kabul ettikten sonra hükmün uygulanabileceği suçları iki başlık atında tasnif ettik. Buna göre ilk incelenen suçlar neticeyi gerçekleştiren ile mağdurun aynı olduğu tipik olmayan suçlardır. Bu başlık altında örnekleme dahil edilebilecek olan tüm suçları incelemek yerine kasten yaralama üzerinden açıklamalar yapmaya çalıştık. Buna göre, suç teşkil eden davranışın bir başkasına karşı gerçekleştirilmesinin tipiklik unsuru olduğu suçlarda manipülasyona başvurulması durumunda manipüle eden dolaylı fail olarak kabul edilecektir. Her ne kadar, kişinin kendisine karşı gerçekleştirdiği yaralama davranışı kasten yaralama suçuna vücut vermese de somut olayda manipüle edilenin aracı konumunda olduğu kabul edilmiştir. Haliyle suçun faili, dolaylı faillik vasıtasıyla manipüle eden, yani bir başkası, olduğu için TCK m. 86 vd. hükümlerinin uygulanması gerektiği kabul edilecektir.

Bir diğer inceleme konusu ise neticeyi gerçekleştiren ile mağdurun aynı olduğu tipik suçlardır. Bu başlık altında değerlendirdiğimiz suç tipi esasen TCK m. 84'de yer alan ve kasten öldürmenin özel bir düzenlemesini oluşturan intihara yönlendirme suçudur. Bu suç tipi bakımından değerlendirmelerimiz neticesinde mağdurun iradesinin manipülasyon yoluyla sakatlanması ve bu suretle kendisini öldürmeye sevk edilmesi hâlinde, failin dolaylı fail sıfatıyla kasten öldürme suçundan sorumluluğunun doğacağı sonucuna vardık. Bu bağlamda, mağdurun algılama yeteneğinin tümüyle ortadan kalktığı veya özgür iradesinin ciddi şekilde sakatlandığı durumlarda, TCK m. 84/4 uyarınca dolaylı faillik şeklinde işlenen kasten öldürme suçu söz konusu olur. Ne var ki, mağdurun algılama yeteneği yerinde olmakla birlikte manipülasyonla iradesinin yönlendirilmesi hâlinde dahi, failin dolaylı fail olarak sorumlu tutulması gerektiği kabul edilmelidir. Zira bu tür durumlarda mağdurun araçsallaştırılması ve failin sonuca yönelik hâkimiyeti, dolaylı faillik yapısına uygun düşmektedir. Bu nedenle, özgür iradenin manipülasyon yoluyla sakatlanması, her ne kadar TCK m. 84 kapsamında özel bir düzenlemeye konu edilmese de, somut olayın özelliklerine göre failin TCK m. 81 kapsamında dolaylı fail olarak sorumlu tutulmasını gerektirir.

Narsistik kişilik bozukluğuna sahip olan bireylerin başvurduğu ve çalışmamız bakımından incelenen bir sonraki davranış modeli ostrasizm olmuştur. Ostrasiz, kaynak tarafından hedefin kasıtlı veya kasıt olmaksızın, kısmen veya tamamen dışlanmasıdır. Kasıt olmaksızın gerçekleştirilen ostrasizm, ceza hukukunun bir konusunu oluşturmamaktadır. Biz çalışmamız bakımından öncelikle kasıtlı ve tamamen ostrasizmden bahsettik ve bu davranışın ihmal suretiyle gerçekleştirildiği kanaatine vardık. Sonrasında ise kasıtlı ve kısmi ostrasizmin de, failin mağdur ile yeterli ve gerekli iletişimden kaçınması sebebiyle ihmali bir davranış olduğunu kabul ettik.

Çalışmanın devamında TCK m. 86 vd. hükümlerinin mağdurda psikolojik bozulmalarla sonuçlanan davranışların da uygulanması gerektiğini kabul ederek ostrasizmin suç teşkil ettiğini ifade ettik. Zira ostrasizme maruz

kalan mağdur, kendi varoluşunu sorgulayacak derecede zarar görebilmektedir. Bu durum, mağdurda sağlık problemlerinin oluşmasına sebep olabilir. Ne var ki, tek başına ostrasizme dayalı ihmali davranışın mevcut olması kasten yaralamanın ihmal suretiyle gerçekleştiğinin kabul edilmesi için yeterli değildir. Türk Ceza Kanunu'nda ihmal suretiyle bir suçun işlendiğinin kabul edilebilmesi için belli bir kişinin icrai davranışta bulunmak hususunda kanundan veya sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülüğünün bulunması veya önceden gerçekleştirdiği davranışın başkalarının hayatı ile ilgili olarak tehlikeli bir durum oluşturmuş olması gerekir.

Bu noktada öncelikle, sevgililik ilişkisini inceledik. Sevgililik ilişkisi içerisinde uygulanan ostrasizm davranışı, bu ilişkinin kanundan veya sözleşmeden doğan bir yükümlülük yüklememesi sebebiyle suç oluşturmamaktadır. Öngelen tehlikeli davranış bağlamında değerlendirme yapıldığında ise, önceki davranışın icrai olması gerektiği için sevgililik ilişkisi içerisindeki ostrasizm davranışının ceza hukuku bağlamında ihmali davranış oluşturamayacağı kanaatine varılmıştır. Evlilik ilişkisinin söz konusu olduğu hallerde ise, TMK m. 185/3 hükmü uyarınca tarafların birbirlerine karşı sadakat yükümlülüğü ve buna bağlı olarak duygusal sadakat yükümlülüğü bulunması sebebiyle ostrasizmin kasten yaralama fiilini oluşturabileceğini kabul ettik.

Çalışmamızın son kısmında narsistik kişilik bozukluğunun kusurluluğa etki edip etmediğine ilişkin değerlendirmede bulunduk. Narsistik kişilik bozukluğu, kişide oluşan özgüven eksikliği ve empati yoksunluğu sebebiyle kişiyi hetero-agresif davranışlara sevk ederse saldırgan davranışların oluşmasına yol açmaktadır. Haliyle, bu saldırgan davranışların ceza hukukunu ilgilendirmesi söz konusu olabilir. Narsistik kişilik bozukluğu olan kişinin bu saldırgan davranışları ise Alman hukukunda § 21 StGB (kusurluluğu azaltan haller) hükmü kapsamında kabul edilmektedir.

Son kısımda üç farklı kusurluluğa etki eden neden altında narsistik kişilik bozukluğuna ilişkin değerlendirmelerimize yer verdik. Bunlardan ilki haksızlık yanılığsı (TCK m. 34/4) hükmüdür. Narsistik kişilik bozukluğu, kişinin hukuka aykırı eylemini kendisi açısından haklı görmesine yol açabilmektedir. Ancak bu durum, failin hukuka uygunluk nedeninde kaçınılmaz şekilde hataya düştüğü anlamına gelmez. Zira fail, eyleminin suç olduğunu bilmekte, buna rağmen kendisini istisnai ve ayrıcalıklı görerek eyleminden vazgeçmemektedir. Bu nedenle narsistik yapıdan kaynaklanan algı farklılığı, TCK m. 30/4 kapsamında haksızlık yanılığsı olarak kabul edilemez. Hatanın ceza sorumluluğunu kaldırabilmesi için, failin davranışının hukuka aykırılığını makul bir dikkat ve özenle öngörememesi gerekir. Dolayısıyla, narsistik kişilik yapısı, tek başına kaçınılmaz bir yanılığsı oluşturmaz; bu tür durumlarda ceza sorumluluğu devam eder.

Bir diğer incelememiz akıl hastalığı hükümleri üzerine olmuştur. Akıl hastalığı hükümler, kişide sürekli ve derin bir bozukluk bulunmasını gerektirir. Oysa narsistik kişilik bozukluğu, süreklilik göstermeyen ve genellikle belirli durumlarda ortaya çıkan bir kişilik örüntüsüdür. Narsistik birey, her durumda empati yoksunluğu veya gerçeklikten kopuş yaşamamakta; bu özellikler belirli ihtiyaçlar veya tetikleyici durumlar çerçevesinde belirginleşmektedir. Bu nedenle, narsistik kişilik bozukluğu,

sürekliplik şartını taşımadığı için TCK m. 32 anlamında akıl hastalığı kapsamında değerlendirilemez.

Son olarak geçici nedenler hükümleri kapsamında bir inceleme yaptık. Kanaatimiz de, narsistik kişilik bozukluğuna bağlı davranışların geçici nedenler hükmü kapsamında değerlendirilmesi gerektiği yönünde olmuştur. Zira narsistik kişilik bozukluğu, kişinin iradesi dışında gelişen bir ruhsal bozukluk olup süreklilik arz etmeyen, belirli durumlarda ortaya çıkan empati yoksunluğu ve irade zayıflığı ile kendini göstermektedir. Bu nedenle, akıl hastalığı hükümleri kapsamında değil, geçici nedenler kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Ne var ki, mevcut Türk Ceza Kanunu, geçici nedenler hükmünün uygulanabilmesi için algılama veya irade yeteneğinin tamamen ortadan kalktığı durumları dikkate aldığından narsistik kişilik bozukluğunun kusurluluğa etkisi bu hüküm bakımından her somut olaya uygulanamamaktadır. Ayrıca, TCK m. 34'te güvenlik tedbirine yer verilmemesi, narsistik kişilik bozukluğunun tedavi edilmesinin zorunlu olması karşısında yetersiz kalmaktadır. Kanaatimizce, narsistik kişilik bozukluğunun geçici nedenler kapsamında değerlendirilmesi ve kusurluluğu azaltan bir neden olarak da kabulü hukuki açıdan faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akhtar S/Thomson J. A, "Overview: Narcissistic Personality Disorder", *Am J Psychiatry*, Vol. 139, No. 1, 1982, ss. 12-20.
- American Psychiatric Association, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM-5*, Vol. 5, No. 5, Washington, 2013.
- Apaydın C, "Taksirle Yaralama Suçu", *Ankara Barosu Dergisi*, S. 1, 2011, ss. 59-114.
- Badur E/Turan Başara G, "Aile Hukukunda Sadakat Yükümlülüğü ve İhlalinden Kaynaklanan Manevi Tazminat İstemi", *AÜHF D*, C. 65, S. 1, 2016, ss. 101-136.
- Bernstein D. A/Roy E. J/Srull T. K vd., *Psychology*, Houghton Mifflin Company, Boston, 1988.
- Bresser P. H, "Der nosologische Ansatz in der forensischen Psychiatrie", *Der psychiatrische Sachverständige im Strafrecht*, (ed.) Hermann Witter, Springer, Berlin, 1987, ss. 80-93.
- Buss D. M, "Selection, Evocation, and Manipulation", *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 53, No. 6, 1987.
- Buss D. M/Gomes M/Higgins D. S vd., "Tactics of Manipulation", *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 52, No. 6, 1987, ss. 1214-1221.
- Canpolat C, *Kusur İlkesi Işığında Mazeret Nedeni Olarak Zorlayıcı Cebir, Adalet*, Ankara, 2016.
- Centel N/Zafer H/Çakmut Ö, *Kişilere Karşı İşlenen Suçlar*, C. I, 5. Baskı, Beta, İstanbul, 2021.
- Değirmenci O, "Ceza Hukukunda Yanılma Kavramı ve Hukuka Uygunluk Nedenlerinde Yanılma", *TBB Dergisi*, S. 110, 2014, ss. 129-188.
- Dijk T. A. V, "Discourse and Manipulation", *Discourse & Society*, Vol. 17, No. 2, 2006, ss. 359-383.
- Dreßing H/Habermeyer E, *Psychiatrische Begutachtung: Ein praktisches Handbuch für Ärzte und Juristen*, 7. Aufl., Urban/Fisher, Mannheim/Zurich, 2020.
- Durmaz D, "Berlin Eyalet Mahkemesi'nin Narsistik Kişilik Bozukluğuna İlişkin 16 Ocak 2024 Tarih ve 5 StR 322-23 Sayılı Kararı", *Hukuk Devleti*, S. 3, 2025, ss. 145-150.
- Dülger M. V, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Güncellenmiş 2. Baskı, Seçkin, Ankara, 2023.
- Eisenberg U, *Beweisrecht der StPO*, 10. Aufl., München, 2017.
- Ellis H, *Studies in the Psychology of Sex*, F. A. Davis Company, Philadelphia, 1901.
- Ersoy U, "İntihara Yönlendirme Suçu", *TBB Dergisi*, S. 136, 2018, ss. 295-347.
- Fang Y/Niu Y/Dong Y, "Exploring the relationship between narcissism and depression: The mediating roles of perceived social support and life satisfaction", *Personality and Individual Differences*, Vol. 173, 2021, 110604.
- Fischer T, *Strafgesetzbuch mit Nebengesetzen*, 63. Aufl., C. H. Beck, München, 2016.
- Freud S, *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie*, 2. Aufl., Franz Deuticke, Leipzig/Wien, 1910.
- Freud S, *Zur Einführung des Narzißmus: Eine Teufelsneurose im 17. Jahrhundert*, Internationaler Psychoanalytischer Verlag, Leipzig, 1924.
- Funder D. C./Colvin C. R, *Congruence of Other's and Self-Judgements of Personality*, *Handbook of Personality Psychology*, (eds.) Robert Hogan/John Johnson/Stephen Briggs, Academic Press, San Diego, 1997.
- Göktürk N, *Haksızlık Yanılgısının Ceza Sorumluluğuna Etkisi*, Seçkin, Ankara, 2016.
- Heintschel-Heinegg B/Kudlich H, *Beck'sche Online-Kommentare*, 65. Aufl., München, 2025.

Hockenbury D. H/Hockenbury S. H, Psychology, 3rd Edition, Worth Publishers, New York, 2003.

Howard V, "Recognising Narcissistic Abuse and the Implications for Mental Health Nursing Practice", Issues in Mental Health Nursing, Vol. 40, No. 8, 2019, ss. 644-654.

İçer Z, "İntihara Yönlendirme Suçu (TCK m.84)", SÜHFD, C. 28, S. 1, 2020, ss. 295-347.

İsfen O, "Das Ausnahmestrukturmodell in Art. 34 II Des Türkischen Strafgesetzbuches – Eine Kritische Würdigung im Hinblick auf dessen Vereinbarkeit mit dem Schuldprinzip", SDÜHFD, C. I, S. 1, 2011, ss. 1-46.

Kligman M/Culver C. M, "An Analysis of Interpersonal Manipulation", The Journal of Medicine and Philosophy, Vol. 17, No. 2, 1992, ss. 173-197.

Kocalar S/Biçen Y, Kasten Yaralama Suçu Örneğinde Genel Hükümler, Seçkin, Ankara, 2019.

Kohut H, The Restoration of the Self, 7th Edition, International Universities Press, Madison/Connecticut, 1988.

Lewis M, Shame: The Exposed Self, The Free Press, New York, 1995.

March E/Kay C. D/Dinic B. M etc., "It's All in Your Head": Personality Traits and Gaslighting Tactics in Intimate Relationships", Journal of Family Violence, Vol. 40, 2025, ss. 259-268.

Morrison A, Shame: The Underside of Narcissism, Routledge, New York, 1989.

Näcke P, Die sexuellen Perversitäten in der Irrenanstalt, Psychiatrische en Neurologische Bladen, (eds) .Derde Jaargang/F. Van Rossen, Amsterdam, 1899.

Ovid, Metamorphoses, Çev. Rolfe Humphries, Indiana University Press, Bloomington/Indianapolis, 1955.

Önder A, Ceza Hukuku Dersleri, Filiz, İstanbul, 1992.

Öntan Y, Ceza Hukukunda Davranış ve Netice, Ceza Hukuku Monografileri, Seçkin, Ankara, 2021.

Özbek V. Ö/Doğan K/Bacaksız P, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 19. Baskı, Seçkin, Ankara, 2024.

Özbek V. Ö/Doğan K/Meraklı S vd., Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 15. Baskı, Seçkin, Ankara, 2024.

Özgenç İ, "Davranış Normları Teorisi (Haksızlık ve Müeyyide İlişkisi)", SEÜHFD, C. 5, S. 1-2 (Prof. Dr. M. Şakir Berki'ye ARMAGAN), 1996, ss. 443-454.

Özgenç İ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 20. Bası, Ankara, 2024.

Özyüksel Ö, Türk Ceza Hukukunda Dolaylı Faillik, Seçkin, Ankara, 2021.

Riley H. T, The Metamorphoses of Ovid, George Bell & Sons, London, 1889.

Robinson S. L/O'Reilly J/Wang W, "Invisible at Work: An Integrated Model of Workplace Ostracism", Journal of Management, Vol. 39, No. 1, 2013, ss. 203-231.

Sarı Fidan Ö, "Yargıtay Kararları Işığında Boşanma Davası Açıldıktan Sonra Eşlerin Sadakat Yükümlülüğünün Değerlendirilmesi", ASBÜHF, C. 4, S. 2, 2022, ss. 1275-1311.

Schönke A/Schröder H, Strafgesetzbuch Kommentar, 27. Aufl., C. H. Beck, München, 2006.

Strutzenberg C/Wiersma-Mosley J/Joskowski K. N. etc., "Love-bombing: A narcissistic approach to relationship formation", The Journal of Dale Bumpers College, Vol. 18, No. 1, 2017, ss. 81-89.

Tokdemir S, Ceza Hukukunda Akim Kalmış Azmettirme, Seçkin, Ankara, 2022.

Turan K, "Narsisistik Kişilik Bozukluğu ve Psikodinamik Alt Tipleri", Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi, C. 5, S. 9, 2022, ss. 114-129.

Türay A, "İhmal Suretiyle İcrai Hareketin Sınırlı Sayıda Olup Olmadığı Sorunsalı", YÜHFD, C. XVII, Özel Sayı, 2020, ss. 115-154.

Üzülmez İ, "Dolaylı Faillik", EÜHFD, C. I, S. 2, 2006, ss. 79-95.

Üzülmez İ/Koca M, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 17. Baskı, Seçkin, Ankara, 2024

Widmaier G, Münchener Anwaltshandbuch Strafverteidigung, 3. Aufl., C. H. Beck, München, 2022.

Williams K. D, Social Ostracism, Aversive Interpersonal Behaviors, (ed.) R. M. Kowalski, The Springer Series in Social/Clinical Psychology, Springer, Boston, 1997.

Williams K. D/Shore W. J/Grahe J. E, “The Silent Treatment: Perceptions of Its Behaviors and Associated Feelings”, Group Processes & Intergroup Relations, Vol. 1, No. 2, 1998, ss. 117-141.

Yavuz H. A, “Türk Ceza Hukukunda Haksızlık Hatası (TCK m. 30/4) (Teoride ve Güncel Yargıtay Uygulamasında), TAAD, S. 46, 2021, ss. 201-254.

Zimbardo P. G/Johnson R. L/Weber A. L, Psychology: Core Concepts, 5th Edition, Allyn and Bacon, Boston, 2008.